

▲ සෝසිතාරාමය- Ghositha's aramaya: කොසඹැනුවර පිහිටි මෙ ආරාමය සෝසිත ගහපති විසින්, බුදුන් ප්‍රමුක සංඝයට පිරිනමා ඇත. බලන්න:උපග්‍රන්ථය:3.

ව කොටස:

වක,වග,වට,වත,වද,වන,වණ,වප,වම,වර,වල, වව වක

▲ වංකම- Walking path: වංකම (වඩකම) ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ භාවනාව සඳහා යොදාගන්නා සක්මන් පථයය. බලන්න: සක්මන් භාවනාව.

▲ වංකි බ්‍රහ්මණ-Brahamin Chanki: මොහු කොසොල්දනව්වේ, ඔපසාද බමුනුගමේ වාසය කල ප්‍රසිද්ධ බ්‍රාහ්මණකි. බුදුන් වහන්සේ ඒ ගම අසල දේවවන නම් සල්උයනේ වැඩසිටින අවස්ථාවේදී උන්වහන්සේ බැහැදැකීමට පැමිණි බව මෙහි පෙන්වා ඇත. තමාගේ ගමේ පිරිසට, බුදුන් වහන්සේ ගැන මහා ගුණ ගායනාවක් මොහු පවසා ඇත. බලන්න:බුදුගුණ. මූලාශ්‍රය:ම.නි: (2) 2.5.5 වංකිසූත්‍රය, පි.662.

▲ වක්ඛායතන -eye base: ආධ්‍යාත්මික ආයතන 6න් එකකි, ඇස ආයතනය ය.බලන්න:ආයතන

▲ වක්ඛු- Eye: වක්ඛු-ඇස, අභ්‍යන්තර ඉන්ද්‍රිය (සලායතන) 6න් එකකි. ඇසෙහි ස්වභාවය අනිත්‍යයය, වෙනස්වේ, විපරිනාමබවට පත්වේ. ඒ පිලිබඳ යථා අවබෝධය ලැබීම -ධම්මවක්ඛු ලැබීම සෝතාපන්නවීමය. බලන්න: සලායතන, සෝතාපන්න, සලායතන. සටහන්: ධම්මවක්ඛ ජපවත්තන සූත්‍රයේදී, කොණ්ඩඤ්ඤ තෙරුන් සෝතාපන්න වීම, ධම්ම වක්ඛු පහළවීම යයි පෙන්වා ඇත. ** සෙසු ඉන්ද්‍රිය පිලිබඳව මේ ආකරයෙන් දැකිය යුතුය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: ඔක්කන්තිසංයුත්ත: 4.1.1. වක්ඛු සූත්‍රය, පි. 470, ESN: 25: Okkanti samyutta: 1 The eye, p. 1140.

▼ ඇස ඇතිවීම නිසා දුක ඉපදෙන ආකාරය -ජරා රෝග මරණ- පිලිබඳව මෙහි විස්තර කර ඇත. ඇස පිලිබඳ තණ්හාව පහවීම, දුක නැතිවීමය. සටහන: සෙසු ඉන්ද්‍රිය පිලිබඳව මේ ආකරයෙන් දැකිය යුතුය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: උප්පාදසංයුත්ත:5.1.1. වක්ඛු සූත්‍රය, පි. 478.

▼ ඇසනිසා ජන්දරාගය ඇතිවීම කෙළෙස් හටගැනීම බව මෙහි පෙන්වා ඇත. ධර්මඅවබෝධය මගින් ඒ කෙළෙස් පහකර ගත හැකිවේ. සටහන: සෙසු ඉන්ද්‍රිය පිලිබඳව මේ ආකරයෙන් දැකිය යුතුය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (3): බන්ධවග්ග: කෙළෙසසංයුත්ත:6.1.1. වක්ඛු සූත්‍රය, පි. 486.

▲ වක්ඛු ඉන්ද්‍රිය-Eye faculty: ධර්මයේ පෙන්වා ඇති ඉන්ද්‍රිය 22න් එක් ඉන්ද්‍රියකි. බලන්න:ඉන්ද්‍රිය.

▲ වක්ඛු තුන- The three eyes: බුදුන් වහන්සේ වක්ඛු 3 ක් පෙන්වා ඇත: මස්ඇස -භෞතික ඇස(physical eye), දිවැස- දිබ්බ වක්ඛු (divine eye), පැනස -ප්‍රඥා ඇස(eye of wisdom): “ කිණිමානි භික්ඛවෙ වක්ඛුනි...මංසවක්ඛු, දිබ්බවක්ඛු, පඤ්ඤාවක්ඛු”. මස්ඇස, දිවැස් ලබාගැනීමට හේතුවේ. දිවැස- ඉද්දිබලයකි. ප්‍රඥා ඇස ලැබීමෙන් ආසව ඤය කිරීමේ ඥානය ඇතිවී- ආසවක්ඛය, දුක අවසන්වේ. සටහන:

මස්ඝ්ඝ- සළායතන 6 න් එකකි. මූලාශ්‍ර: බු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.2.2 වක්ඛු සුත්‍රය, පි. 416.

▲ වක්ඛුපාල තෙර- Chakkhupaala Thera බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:1

▲ වක්ඛු විඤ්ඤාණය-Eye consciousness: සය විඤ්ඤාණයන්ගෙන් එකකි. බලන්ත: විඤ්ඤාණය.

▲ වක්‍රවර්ති රජ- Wheel-Turning Monarch: සතර දිපයන්ට අධිපති, බොහෝ යස ඉසුරු ඇති උතුම් පාලකයාය. බලන්ත: සක්විතිරජ.

▲ වක්‍ර සතර: පාලි: වක්‍රාරි වක්‍රානි- The four wheels: බුදුන් වහන්සේ වක්‍ර 4ක් පෙන්වා ඇත. එමවක්‍ර සම්පත්තිය ඇති දෙවියන් හා මිනිසුන් අග්‍ර බවට පත්වේ, ධනසම්පත්ති බහුලව ලබා ගනී. 1) සුදුසු දේශයක වාසය කිරීම (පතිරූපදෙසවාසො) 2) සත්පුරුෂයන් සේවනය (සජ්ජුරිසුප නිසසයො) 3) තමා තුලග්‍රද්ධාව ආදී ගුණ ධර්ම තිබීම - යහපත් පෞරුෂත්වය (අක්‍රමමාපණිධිව) 4) පෙර කළ පින් ඇති බව (පුබ්බ ව ක්‍රම පුඤ්ඤතා). ඒ සම්පත් නිසා ඔවුන්ට සතුටින් වාසය කරති. සටහන: * මංගල සුත්‍රයේ 2 නි හා 3 නි ගාථාවන්හි එම ගුණ 4 මංගල-සුභ කරුණු ලෙස පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර:අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: වක්කවග්ග: 4.1.4.1.වක්ක සුත්‍රය, පි. 88, EAN:4: 31.1 The wheel, p. 160

▼ වක්‍ර 4 තිබීම ආධ්‍යාත්මික වර්ධනයට බොහෝ උපකාරීවේ- ඒවා බහුඋපකාර ධර්ම යන්ය. බලන්ත: EDN: note: 1139, p. 475. මූලාශ්‍ර: දී.ස.නි : (3): 11 දසුත්තර සුත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

වග

▲ වාගය- Generosity: වාග යනු සතුටු සිතින් දීමය- දානයය, ත්‍යාගයය. මෙය කුසල ක්‍රියාවකි, පින් ලැබේ. සියලු දෙය අතහැරීම, එනම්, තණ්හාව හැරදැමීම ද වාගය ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බලන්ත:දානය. සටහන: ධම්මවක්කපවත්තන සුත්‍රයේ : දුක නිරෝධ කරගැනීම පිණිස තණ්හාව හැරදැමීම වාගය යයි පෙන්වා ඇත. “ ඉදං බො පන භික්ඛවෙ, දුක්ඛ දුක්ඛනිරොධො අරිය සවං: යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙස විරාගනිරොධො වාගො පටිනිසුගෙහො මුත්ති අනාලයො...” මහණෙනි, මේ දුක්ඛ නිරෝධ සත්‍යයය: ඒ තණ්හාව, ඉතිරි නොමැතිව දීලාදැමීම, අත්හැරීම, නිදහස්වීම, ඇල්ම හැරදැමීමය. බලන්ත: තණ්හාව.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “ ...වාග කියන ගුණයේ අවසාන කෙළවර, අවසාන ප්‍රතිඵලය, නෙක්කම්මයට ශක්තිය ඇතිවීම”. “අබිනික්මන”: කටුකුරුන්දේ ඤාණානන්ද භික්ෂු: පි.16, 2003,

▲ වාගානුසතිය - Chaganusati: වාගානුසතිය, අනුසති භාවනාවකි. තමන්ගේ ත්‍යාගශීලීබව සිහිපත් කර සිත ප්‍රීතියට පත්කරගැනීම මගින් සිතේ එකඟබව- සමාධිය ලබාගැනීම. ගිහියන් විසින් වැඩිය යුතු භාවනාවකි. බලන්ත: භාවනා, ගිහියන්ට උපදෙස්.

වට

▲ වාටුකථා- flattery: අනුන් රැවටීමට කරන කථාය, අකුසලයකි, ධර්ම මාර්ගයේ පරිහාණියට හේතුවේ. බලන්ත: ඉච්චාකතාව, උත්තරි මනුස්සධම්ම.

වත

▲ වෛතාය-Chetiya: බුදුන් වහන්සේ ඇතුළු ආර්ය පුද්ගලයන් සිහිකිරීම

පිණිස ගොඩනගන ස්මාරකයන් වෛත්‍ය -වේනිය -උප -දාගැබ ලෙසින් හඳුන්වයි. බලන්න: ස්උප. සටහන: සක්විතිරජ සිහිකිරීම පිණිසද වෛත්‍ය සාදයි. බලන්න: සක්විතිරජ.

▼ වෛත්‍යය තුන: අටුවාවට අනුව වෛත්‍යය තුන් ආකාරයකි: පාරිභෝග වෛත්‍යය නම් බුදුන් වහන්සේ පරිභරණය කල බෝධිරුක, විවරය, පාත්‍රය. උද්දේසික වෛත්‍යය නම් බුදුපිළිම වේ. ස්උප වෛත්‍යය නම් ධාතු තැන්පත් කර ඇති ස්උපයන්ය. වෛත්‍යයන්ට ගරු පුජා කිරීම පුණ්‍ය ක්‍රියාවක්වේ.බලන්න: ශාරීරික ධාතු, මහාපරිනිර්වාණසූත්‍රය.

මූලාශ්‍රය: බු.නි:බුද්දකපාය: 8 නිධිකණ්ඩ සූත්‍රය, සටහන් 2: පි. 46.

▲ වෛතසික සුඛය -Mental happiness: වෛතසික සුඛය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, ජානසමාපත්ති ලැබීමෙන්, නිවරණ පහවීම නිසා සිතේ ඇතිවන සැපැයටය. මානසික සුවය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. මෙය කායික සුඛයට වඩා අග්‍රය. බලන්න: ජාන, සුඛය.

▲ වේතනා- Chetana – Volition: කයෙන් වචනයෙන් හා සිතීන් (තුන්දොර) කරන කුසල්හෝ අකුසල් වේතනා ය. කම්ම සකස් කරන්නේ වේතනා මගින්ය. “වේතනා අහං භිකඛවෙ කම්මං වදාමි” යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. වේතනා :සංඛාර, අභිසංඛාර ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. බලන්න: සංඛාර, කම්ම, අභිසංඛාර.

▼ කෙනෙක් සිතන, කල්පනා කරන, සිත නැඹුරුකරන දේ - වේතනාවය. වේතනා නිසා විඥානය පිහිටයි, මතු ජාතිය ඇතිවීම ආදී සසර දුක ඇතිවේ. වේතනා නොමැතිනම් විඥානයේ පිහිටීමක් නැත, සසර දුක නිමාවේ. බලන්න: විඥානය, පටිච්චසමුප්පාදය. (Bhikkhus, what one intends, and what one plans, and whatever one has a tendency towards: this becomes a basis for the maintenance of consciousness). මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමය සංයුත්ත:කළාරඛන්තිය: වේතනා සූත්‍ර 3කි. පි. 124, ESN:12: Nidanasamyutta: IV: The Karakhattiya: Volition 3 suttas p. 665.

▼ සියලු වේතනා (රූපසංවේතනා,ශබ්දසංවේතනා, ගන්ධ සංවේතනා,රසසංවේතනා, ඵොට්ඨබ්බසංවේතනා,ධම්මසංවේතනා) අනිත්‍යය ය. එලෙස, දකිනා පුද්ගලයා ‘සද්ධානුසාරි’ ය, ඒබව, විදසුන් නුවණින්, ජානසමාපත්ති ලබා අවබෝධ කරගන්නා පුද්ගලයා ‘ධම්මානුසාරි’ ය. ඔවුන් සම්බෝධිය පිහිට කරගෙන ඇත. බලන්න: සත් ආර්ය පුද්ගලයෝ. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (3): ඛන්ධවග්ග: ඔක්කන්ති සංයුත්තය: වක්ඛවග්ග:4.1.7 සූත්‍රය, පි.474.

▲ වේතෝබ්ල : පාලි: වෙනොබ්ලා- mental barrenness:වේතෝබ්ල ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සිතේ තද බව- අනමා බව, ආධ්‍යාත්මික මග නගා ගැනීමට යොදාගතයුතු ගුණයන් දැරීමට ඇති තද බවය. මේවා නිසා මාර්ගය හානියට පත්වේ. බලන්න: වේතෝබ්ල, භානභාගිය ධර්ම.

ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි: 290: “වෙනො: සිත, පි. 267: බ්ල: තදබව”. B.D: p. 40: “Cetokhila: mental obduracies are 5 things which stiffen and hinder the mind from making right exertion: doubt about the master, about the doctrine, about the holy brotherhood, about the training and anger against the one’s fellow monks”.

▼ හානිය ඇති කරන වේතෝබ්ල 5 ක් වේ. පංච වේතෝබ්ල: 1) ගුරුවරයා පිලිබඳ විශ්වාසය, පිළිගැනීම නොමැතිබව. 2) ධර්මය පිලිබඳ

විශ්වාසය, පිළිගැනීම නොමැතිබව 3) සංඝයා පිලිබඳ විශ්වාසය, පිළිගැනීම නොමැතිබව 4) ශික්ෂාව -පුහුණුව පිලිබඳ විශ්වාසය, පිළිගැනීම නොමැතිබව 5) තමන් සමග සිටින සෙසු අය (සබ්බන්ධස්ථ) සමග තරඟ සිතීන්, ගැටුන සිතීන් සිටීම. එමනිසා, ඔහුට මාර්ගය වඩා ගැනීමට සිත නො පෙළඹේ, විරිය නො මැතිවේ. එම අවගුණ පහ කර ගැනීම පිණිස සතර සතිපට්ඨානය වඩා ගත යුතුවේ: “කතමෙ පඤ්ච ධම්මා භානභාගීයා: පඤ්ච වෙතොඛීලා: ඉධාච්ච සො භික්ඛු සඤ්චි කච්චති විචිකිච්ඡති නාධිමුච්චති න සමපසීදති තස්ස චිත්තං න නමති ආතප්පාය අනුයොගාය සාතව්වාය පධානාය, අයං පඨමො වෙතොඛීලො. පුන ව පරං ආච්ච සො භික්ඛු ධම්මෙ කච්චති... සඛෙස කච්චති... සිකතාය කච්චති... සබ්බන්ධවාරීසු කුපිතො භොතී අනත්තමනො ආහතචිත්තො ඛීලජාතො, තස්ස චිත්තං න තස්ස චිත්තං න නමති ආතප්පාය අනුයොගාය සාතව්වාය පධානාය. යස්ස චිත්තං න නමති ආතප්පාය අනුයොගාය සාතව්වාය පධානාය, අයං පඤ්චමො වෙතොඛීලො...”. පංච වේතෝඛීල පහ නොකරගත් පුද්ගලයා, අමාවක පෝයට හඳ එළිය නැතිවී යන ලෙසින්, භානියට පත්වේ (නො බැබලේ) යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එහෙත්, අකුසල හැර දැමූ භික්ෂුව ආධ්‍යාත්මික මග වඩාගනී. බලන්ත: උපගුන්ථය:5 සටහන: ම.නි. වේතෝඛීල සූත්‍රයේ මේ කරුණු විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.5.1.5 වේතෝඛීල සූත්‍රය, පි.422, EAN:5: 205.5 Barrenness, p. 305, අංගු.නි: (5): 9 නිපාත: 9.2.2.9 වේතෝඛීල සතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි.580, EAN: 71.9 Mental Barrenness, p. 487, දීඝ.නි : (3): 11 දසුන්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384, අංගු.නි (6): 10 නිපාත: 10.1.2.4 වේතෝඛීල සූත්‍රය, පි. 62, EAN:10: 14.4 Mental Barrenness, p. 496.

▲ වේතෝපරිය ඥානය-understand the minds of other beings අන්‍යයන්ගේ සිත් දැනගැනීමේ නුවණ වේතෝපරිය ඥානය වේ. පරචිත්ත විජානන ඥානය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ඉද්ධිපාද වඩාගැනීමෙන් එම නුවණ ලැබේ. මෙය බුද්ධ ඥානයකි. බලන්ත:පටිසම්භිදා 1:ඥානකතා:52 වේතෝපරියඥානය, පි. 234.

▼ බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “ මහණෙනි, මම යම් තාක් කැමති වේ නම් ඒ තාක් අන්‍ය සත්ත්වයන් ගේ අන්‍ය පුද්ගලයන්ගේ සිත, තම සිතින් පිරිසිදු දැන ගනිමි... සරාග සිතක් නම් සරාග සිත යයි...විමුක්ත සිත විමුක්ත සිත ලෙසින් දනිමි”. (Bhikkhus, to whatever extent I wish, I understand the minds of other beings and persons, having encompassed them with my own mind. I understand a mind with lust as a mind with lust... a liberated mind as liberated and an unliberated mind as unliberated) සටහන්: * සිතේ විවිධ බව මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත. ** චිත්තානු පස්සනාවේදී සිතේ විවිධ බව මෙනෙහි කරයි. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: කස්සපසංයුත්ත: 4.1.9 ජාන අභිඥා සූත්‍රය, පි. 342, ESN:12 Nidanavagga: Kassapasamyutta: 9 Jhānas and Direct Knowledges, p. 817.

▼ අනුරුද්ධ තෙරුන් මෙසේ වදාළහ: “ ඇවත්ති, සතර සති පට්ඨානය යහපත් ලෙසින් දියුණු කරගත් නිසා, වෙනත් අයගේ සිත: සරාගී සිතක්ද...විරාගී සිතක්ද ආදී ලෙසින් තම සිතින් පිරිසිදු දනිමි...” මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: අනුරුද්ධසංයුත්ත: 8.2.4 වේතෝපරිය සූත්‍රය,

පි. 104, ESN: 52 Anuruddhasamyutta: 14.4 Encompassing the Mind, p. 2127.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “ චිත්තයේ සරාග (රාගිබව) ආදී ස්වභාවය පිරිසිදු දැනීම වේතෝපරිය ඥානය ය. තමාගේ හා අන් අයගේ සිතෙහි ස්වභාවය දැනීම...දිබ්බ වක්ඛු ඥාණය, වේතෝපරිය ඥානය ඉපදවීමට හේතුවේ...”:
සිංහල විශුද්ධිමාර්ගය: 13 පරිච්ඡේදය: පි. 595. 2. “මෙය බුද්ධ ඥානයකි. සියලු සත්ත්වයන්ගේ සිතේ ස්වභාවය දන්නා නුවණ- සිත රාග, ද්වේශ, මෝහ සහිතබව හෝ රහිතබව, ඊනමිද්‍යයෙන් හැකුළුන සිතක්ද, උද්දව්ඡ සිතක්ද, මහද්ගත ද අමහද්ගතද, ලොකිකද, ලොකොත්තරද, සමාහිතද අසමාහිතද, විමුක්ත ද විමුක්ත නොවූ යන 16 ආකාර ලෙසින් අනුන්ගේ සිත් පිලිබඳ දන්නා නුවණ”. ආර්යාචාර්ය ධර්ම පුස්තක මාලා 1-4, අංක 1 සජ්තබෝජ්ජංගය- පි. 77, සම්පාදනය- මොරටුවේ සිරි සාසනවංශ තෙරුන්, 1948.

▲ වේතෝච්චිබන්ධ: පාලි: වෙනසො චිතිබන්ධා bondages of the mind වේතෝච්චිබන්ධ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සිත වෙලා බැඳ ගන්නා අකුසල ධර්මයන් ගැනය. බුදුන් වහන්සේ වේතෝච්චිබන්ධ 5 ක් පෙන්වා ඇත: 1) පහනොවූ කාමචන්දය 2) කය පිලිබඳ පහ නොවූ තණ්හාව 3) රූප කෙරෙහි පහනොවූ තණ්හාව 4) කුසපුරා ආහාර ගෙන අලසව, නිදිවැදීම 5) බඹසර රැකීමේ අරමුණ වන්නේ මරණින් මතු දෙව්ලොවක උපත ලැබීම පිණිසය යන විස්වාසය ඇතිව කටයුතු කිරීම. එම අවගුණ නිසා ඔහුට මාර්ගය වඩා ගැනීමට සිත නො පෙළඹේ, විරිය නො මැතිවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.5.1.6 වේතෝච්චිබන්ධ සූත්‍රය, පි.424, EAN:5: 206.6 Bondages, p. 305.

▼ පංච වේතෝ චිතිබන්ධනයෙන් බැඳුන පුද්ගලයා, අමාවක පෝයට හඳු එළිය නැතිවී යන ලෙසින්, භානියට පත්වේ (නො බැබලේ) යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එහෙත්, මේ බන්ධන හැර දැමූ භික්ෂුව ආධ්‍යාත්මික මග වඩාගනී. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි (6): 10 නිපාත: 10.1.2.4 වේතෝබ්ල සූත්‍රය, පි. 62, EAN:10: 14.4 Mental Barrenness, p. 496.

▲ වෙනෝ විමුක්තිය: පාලි: වෙනොවිමුක්තිං-Deliverance of mind-ceto vimutti: ධර්මයේ වෙනෝ විමුක්තිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සමාධි සමාපත්ති ලබා ගැනීමෙන්, අරහත් මග සාක්ෂාත් කර ගැනීමය. උභතොභාග විමුක්තිය ලබන උතුමා ප්‍රඥාවිමුක්තිය මෙන්ම වෙනෝ විමුක්තියද ලබාගනී.බලන්න: සත් ආර්ය පුද්ගලයෝ, විජ්ජා විමුක්තිය, සමථ හා විදර්ශනාව, අවසානඥානය, උභතෝභාගවිමුක්තිය.

▼ වෙනෝවිමුක්තිය ඇති කරගන්නා ක්‍රමවිධිය බුදුන් වහන්සේ මෙසේ පෙන්වා ඇත: “සමථ භාවනාව වැඩිමෙන් කවර ප්‍රතිලාභයක් අත් දකින්නේද? සිත දියුණුවීමය. සිත දියුණුවීම මගින් කවර ප්‍රතිලාභයක් අත් දකින්නේද? රාගය පහවීම. රාගයෙන් වෙළුන සිතක් ඇතිවිට විමුක්තිය ඇතිනොවේ. රාගය පහවූවිට සිත විමුක්තියට පත්වේ, වෙනෝවිමුක්තිය ඇතිවේ”“ඉති බො භිකඛවෙ රාගවිරාගා වෙනොවිමුක්ති”. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: 2.1.3.11 සූත්‍රය, පි.158, EAN: 2: 31.11 Sutta, p.60..

▼ අරහත්ඵල සමාධිය සාක්ෂාත් කරගැනීම වෙනෝ විමුක්තියවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 2 නිපාත: ධම්මවග්ග,පි.198, EAN:2: Dhamma, p. 68.

▼ පංචඉන්ද්‍රිය දියුණු කිරීම මගින් වෙනෝවිමුක්තිය-ඵලසමාධිය

ඇතිවේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: ආසවක්ඛය සූත්‍රය, පි. 390, ESN: 48: Indriya samyutta: 20.10, Destruction of the taints p. 1946.

▼ රාග දෝෂ මෝහ යන ආසවයන්ගෙන් සිත යහපත් ලෙසින් විමුක්තියට පත් කරගත් - වේතෝවිමුක්තිය ලැබූ භික්ෂුව සුවිමුත්ත වීත්තෝය. බලන්ත: සුවිමුත්තවිත්ත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පයමාරියවාස සූත්‍රය හා 10.1.2.10 දෙවෙනි අරියවාස සූත්‍රය පි.82-84, EAN: 10: II Protector, 19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones 1 & 2, p. 498-499.

▲ වෙතොව්චට්ට-mental transformation: වෙතොව්චට්ට ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ රූපධ්‍යානයය. බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක සංඝයා අතුරින් එම ධ්‍යානයේ අග්‍ර භික්ෂුව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ චූළපන්තක තෙරය. බලන්ත: උපගුන්ථය:1

▲ වතුආරක්ෂක භාවනා- Four protective meditation: වතුආරක්ෂක භාවනා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, භාවනාව වැඩිමේදී, පංච නිවරණයන් ගෙන් සිදුවන බාධා වලින් ආරක්ෂාවීම පිණිස යොදාගන්නා 4 විධි භාවනා අරමුණුය: 1) මාර්ගය පිලිබඳ ඇතිවෙන යම් සැකයක්, විචිකිච්චාවක් පහකර ගැනීම පිණිස බුද්ධානුස්සතිය වැඩිම යහපත්වේ. 2) ව්‍යාපාදය- තරඟ පහකර සිත සමාහිත කරගැනීමට මෙන්තා භාවනාව වැඩිම යහපත්වේ. 3) සිතේ ඇතිවන රාගය- කාමඡන්දය පහකර ගැනීමට සුදුසු වන්නේ අසුභ භාවනාවය. 4) ජීනමිද්ධය-අලසකම-කුසිතබව- අරතිය නැති කර අප්‍රමාදය අතිකර ගැනීමට උපකාරී වන්නේ මරණසතිය වැඩිමය. මේ අරමුණු 4 වඩාගැනීමෙන්, උද්දච්ච කුක්කුච්ච නිවරණය පහවේ. බලන්ත: භාවනා.

▲ වතු ඉද්දිපාද- Four Iddipada: වතු ඉද්දිපාද -සතර ඉද්දිපාද යනු ඡන්ද, විරිය, චිත්ත හා විමංසා යන ඉද්දිපාදයෝය. රාගය පිලිබඳ අභිඤ්ච පිණිස සතර ඉද්දිපාද වැඩිය යුතුය. බලන්ත: සතර ඉද්දිපාද. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (2) 4 නිපාත: 4.8.1 වතුසතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි.51ය6.

▲ වතුඕසය- Four floods: වතු ඕසය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සසර ඇදගෙන යන ජල ප්‍රවාහයන් 4 ය. මෙය තරණය කිරීමට ඇතිමග ආරිය අටමගය. බලන්ත: ඕසය, ආරියඅටමග. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: සතිපට්ඨානසංයුත්ත: 3.2.8 බ්‍රහ්මසූත්‍රය, පි.328.

▼ සිහිය ඇතිව (සතිමත්ව) හැසිරෙන පුද්ගලයා නුවණින් දහම දැක වතු ඕසය තරණය කිරීමට සමත්වේ. මූලාශ්‍රය: බු.නි.සුත්තනිපාත: පාරායනවග්ග: වස්තුගාථා: පි,326, 5-4 මෙන්තගුමානවක, පි.340.

▲ වතුදිසා- Four Quarters: වතුදිසා-දිසා 4 නම්: උතුර, දකුණ, නැගෙනහිර හා බටහිරයන දිසවන්ය. කරුණු 5 කින් සමන්විත මහණට, වතු දිසාවන්හි, කිසිම අපහසුවක්, බාධාවක් නොමැතිව හැසිරිය හැකියයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ: 1) ශිලසම්පන්නවීම 2) බහුශ්‍රැතබව 3) සිව්පස පිලිබඳ සන්තුට්ඨිය තිබීම 4) මේ ජීවිතයේදීම සිව් ජාන සමාපත්ති ලබා පහසු විහරණය තිබීම 5) ආසව ක්‍ෂය කිරීමෙන් මේ අත්භවයේදීම අරභත්වය ලබා තිබීම. (Possessing these five qualities, a bhikkhu is at home in the four quarters). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3):5 නිපාත: 5.3.1.9. වතුදිසා සූත්‍රය, පි. 238, EAN:5: 109.9. At Home in the Four Quarters, p. 275.

▲ **චතුරාදාන- Four elements:** චතුරාදාන-චතුර සතර: පඨවි, ආපෝ, තේජෝ හා වායෝ ධාතුය, මේවා සතර මහා භූතයන් ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. පංච උපාදානස්කන්ධය සකස්වී ඇත්තේ මේ ධාතුවලින්ය. ධාතු 4 නිසා ඇති **ආදීනව:** බොහෝ දුක් ඇතිවේ, ලෙඩරෝග ඇතිවේ, මහලුබවට පත්කරයි, මරණය ලබාදෙයි. ධාතු 4 නිසා යම් සොම්නසක්, සතුටක් ඇතිවේ නම් එය චතුරාදානවේ **ආස්වාදයය**, ඒවායේ වෙනස්වීමක් ඇතිවේද, එය ආදීනවයය, ඒවා පිලිබඳ ඇති ඇල්ම දුරුකිරීම එහි **නිස්සරණය** යවේ, එසේ චතුර ධාතු පිළිබඳව යථා අවබෝධය ලබා ගැනීම, ආධ්‍යාත්මික මගට ඇති බාධා ඉවත්කර ගැනීමය, බ්‍රහ්මචරියාව සාක්ෂාත් කර ගැනීමයයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. **බලන්ත:** ධාතු. **සටහන:** විස්තර පිණිස **බලන්ත:** විසුද්ධිමග, ධාතුකතා, පි. 720. **මූලාශ්‍ර:** සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: ධාතුසංයුත්ත: චතුරාදානවග්ග, පි. 285, ESN: 14. Dhatu samyutta: IV: Four elements, p. 773.

▲ **චතුරාදාන වච්චියාන-Analysis of the four elements:** චතුරාදාන වච්චියාන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පඨවි, ආපෝ, තේජෝ හා වායෝ යන ධාතු ගැන විමසා බලා යථා අවබෝධය ලබා ගැනීමය. **බලන්ත:** ධාතු. **සටහන:** විස්තර පිණිස **බලන්ත:** විසුද්ධිමග්ග, 15 පරිච්ඡේදය.

▲ **චතු බ්‍රාහ්මණ සත්‍ය- The four brahmin truths:** බුදුන් වහන්සේ විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ප්‍රකාශ කරන ලද චතු බ්‍රාහ්මණ සත්‍ය නම්, සතර ආකාර ක්ෂණික-අසාව ක්ෂය කිරීමය: 1. **සියලු සත්ත්වයෝ ගලවාගත යුතුය.** එය සත්‍යකි. එසේ කියන ඔහු තමන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් යයි මානයක් නොගනී, මම උසස්ය, සමානය, භීතය යි ඔහු නොගනී. සත්‍ය, විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැනගත් ඔහු, හුදෙක් සත්ත්වයන් කෙරෙහි දයාවෙන් හා අනුකම්පාවෙන් කටයුතු කිරීමට පිළිපත්වේ. 2. **සියලු කාමයෝ අනිත්‍ය, දුකය, විපරිණාමයට පත්වේ.** එය සත්‍යකි. එසේ කියන ඔහු තමන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් යයි මානයක් නොගනී, මම උසස්ය, සමානය, භීතය යි ඔහු නොගනී. සත්‍ය, විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැනගත් ඔහු, කාමයන් කෙරෙහි නිබ්ද්දාව, විරාගය, නිරෝධය පිණිස පිළිපත්වේ. 3. **සියලු භවයෝ අනිත්‍ය, දුකය, විපරිණාමයට පත්වේ.** එය සත්‍යකි. එසේ කියන ඔහු තමන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් යයි මානයක් නොගනී, මම උසස්ය, සමානය, භීතය යි ඔහු නොගනී. සත්‍ය, විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැනගත් ඔහු, භවය කෙරෙහි නිබ්ද්දාව, විරාගය, නිරෝධය පිණිස පිළිපත්වේ. 4. **මම කිසි තැනක ආත්මයක් නොවෙමි, මම කිසිවෙකුගේ ආත්මයක් ද නොවෙමි, මගේ ආත්මය යයි කියන දෙයක් කිසිතැනක නොදකිමි, කිසිවෙකුගේ ආත්මය මගේ නොවේ.** එසේ චතු කොටික සුඤ්ඤතාව ප්‍රකාශ කරන ඔහු සත්‍යක්ම කියයි, ඔහු තමන් ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් යයි මානයක් නොගනී, මම උසස්ය, සමානය, භීතය යි ඔහු නොගනී. සත්‍ය, විශිෂ්ඨ ඥාණයෙන් දැනගත් ඔහු, ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ප්‍රතිපදාවට පිළිපත් කෙනෙකි. **බලන්ත:** චතු කොටික සුඤ්ඤතාව. **මූලාශ්‍ර:** අංගු.නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.4.5 චතු කොටික සුඤ්ඤතා සූත්‍රය, පි.364, EAN:4: 185. 5 Brahmin Truths, p. 209.

▲ **චතුකොටික සුඤ්ඤතාව-Four-pointed emptiness - catukkoṭṭisunñatā:** චතුකොටික සුඤ්ඤතාව ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ

ආකිඤ්චඤ්ඤායතන ප්‍රතිපදාවට පිළිපත්වීමය. ඔහු සුඤ්ඤතාව 4 ආකාරයකින් පුරුදු කරයි: මම කිසි තැනක ආත්මයක් නොවෙමි, මම කිසිවෙකුගේ ආත්මයක් ද නොවෙමි, මගේ ආත්මය යයි කියන දෙයක් කිසිතැනක නොදකිමි, කිසිවෙකුගේ ආත්මය මගේ නොවේ. **බලන්න:** වතු බ්‍රාහ්මණ සත්‍ය, සුඤ්ඤත විභරතය. **සටහන්:*** අටුවාවට අනුව: “This is an explanation of four-pointed emptiness (*catukkoṭṭisuññatā*). *I am not anywhere (nāhaṃ kvacana)*: He does not see [his] self anywhere. *The belonging of anyone (kassaci kiñcanatasmim)*: He does not regard his self as an entity that could be taken up by anyone else, that is, he cannot be taken up by thinking of him as a brother in the position of a brother, a friend in the position of a friend, an employee in the position of an employee. *Nor is there anywhere anything ... that is mine (na ca mama kvacana)*: Here, we temporarily put aside the word ‘mine’ (*mama*). **

Ākiñcaññaṃ yeva paṭipadam paṭipanno hoti. Mp says that he is practicing the way without impediments, without grasping (*nippalibodham niggahaṇameva paṭipadam paṭipanno hoti*). MN 106.8, II 263,33–264,3, however, offers this formula as a meditation device for attaining the base of nothingness (*ākiñcaññā yatanam samāpajjati*). **බලන්න:** EAN: Notes: 896 & 897, p. 628. මූලාශ්‍ර: අංග:නි: (2): 4 නිපාත: 4.4.4.5 වතුකොටික සුඤ්ඤතා සූත්‍රය, පි.364, EAN:4: 185. 5 Brahmin Truths, p. 209.

▲ වතුරතවජ්ජ - Blameless four requisites: වතුරතවජ්ජ යනු සංඝයා නිදොස්ලෙසින් ලබන සිව්පසය. **බලන්න:** සිව්පස

▲ වතුචෙසාරජ්ජ -Chatuvesarajja: වතුචෙසාරජ්ජ, බුදුන් වහන්සේ හඳුන්වන නමකි. බුදුන් වහන්සේ සතර ආකාරයෙන් විශාරද බව මින් පෙන්වා ඇත: 1) සම්මාසම්බුදුව දහම අවබෝධ කලබව 2) ආසව ඤයකලබව 3) මාර්ගඵල දහම අන්තරාකාරී නොවන බව 4) ධර්මය යහපත් ලෙසින් සේවනය කිරීමෙන් දුක නැතිවන බව. **බලන්න:** චෙසාරජ්ජ, බුද්ධනාම. මූලාශ්‍රය: අංග:4 නිපාත:හතඛාගමවග්ග: වතුචෙසාරාජ්ජ සූත්‍රය.

▲ වතුචොකාර හව- Chatu Vokara Bhava: අරුපලෝක 4, වතුචොකාර හව ලෙසින් පෙන්වා ඇත, **බලන්න:** අරුප ලෝක.

▲ වතුචොහාර -Chathuvohara: වතුචොහාර (සතර වෝහාර) four kinds of expression) ලෙසින් මෙහි පෙන්වා ඇත්තේ: 1) දක්නා ලද දෙය පිළිබඳව දෘෂ්ට වාදීබව 2) අසන ලද දෙය පිළිබඳව ශ්‍රැතවාදී බව 3) ගන්ධ, රස, ස්පර්ශය පිළිබඳව මුතයෙහි මුතවාදීබව, 4) ධර්මතා පිළිබඳ විඤානයෙහි විඤානවාදීබව. (One speaks of the seen as it was seen; one speaks of the heard as it was heard; one speaks of the sensed as it was sensed; one speaks of the cognized as it was cognized). **සටහන්:** *රහතුන්ගේ සය ආකාරවූ පාරිශුද්ධත්වය පිණිස මෙම කරුණ එක සාධකයක් බව මේ සූත්‍රයේ පෙන්වා ඇත ** මේ පිළිබඳ හික්බු බෝධි හිමි මෙසේ දක්වා ඇත: In these four sections the phenomena comprising personal identity are considered as objects of perception classified into the four categories of the seen, heard, sensed, and cognized. Here, *sensed (muta)* signifies the data of

smell, taste, and touch, *cognized (viññata)* the data of introspection, abstract thought, and imagination. The objects of perception are “conceived” when they are cognized in terms of “mine,” “I,” and “self,” or in ways that generate craving, conceit, and views. බලන්න:EMN: note: 17, p.1063. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3) 3.2.2 ඡබ්බිසෝධන සූත්‍රය, පි.158, EMN:112: The sixfold purity, p.815.

▲ වතුසතිපට්ඨාන-Chathu satipatthana: වතුසතිපට්ඨාන යනු: කායානුපස්සනාව, වේදනානුපස්සනාව, චිත්තානුපස්සනාව, ධම්මානුපස්සනාව. රාගයේ අභිඥාව පිණිස සතර සති පට්ඨානය වැඩිය යුතුය. බලන්න: සතිපට්ඨානය, භාවනා. මූලාශ්‍රය:අංගු.නි: (2) 4 නිපාත:4.8.1 වතුසතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි.51ය6.

▲ වතුසම්මජ්ජධාන-Chatusammapphadana: වතුසම්මජ්ජධාන යනු ප්‍රධන්විරිය වඩන ආකාර 4 ය. 1) නුපන් අකුසල ඇතිනොවීම පිණිස 2) උපන් අකුසල නැතිකර ගැනීම පිණිස 3) නුපන් කුසල ඇතිකර ගැනීම පිණිස. 4) උපන් කුසල දියුණු කර ගැනීම පිණිස,ඡන්දය ඇතිකර මහා විරියකින් කටයුතු කිරීම. රාගයේ අභිඥාව පිණිස වතුසම්මජ්ජධානය වැඩිය යුතුය. බලන්න: ප්‍රධන්විරිය, විරිය. මූලාශ්‍රය:අංගු.නි: (2) 4 නිපාත:4.8.1 වතුසතිපට්ඨාන සූත්‍රය, පි.51ය6.

▲ වාතුර්මහාරාජික දෙව්ලොව -devas ruled by the four great kings කාමාවචර දේවලෝක 6 න් පළමුවැනි දේවලෝකයය, සක්දෙව්දු මෙහි අධිපතිය. බලන්න: දේවලෝක, සක්‍ර දෙවියෝ, සිව්වරම් දෙවියෝ.

▲ වතුරාර්යසත්‍ය: පාලි: චතොරි අරියසච්චානි -The four noble truths: වතුරාර්යසත්‍ය: සතර ආර්ය සත්‍ය, සිව්සස්- වතුඅරිය සත්‍ය, වතු සත්‍ය ලෙසින්ද දක්වා ඇත. මෙය අග්‍රතම ධර්මයය. මූලාශ්‍රය: ඩු.නි: ඉතිවුත්තක: 3.5.1 අග්‍රප්‍රසාද සූත්‍රය, පි. 466.

▼ සසර දුකින් මිදීම පිණිස බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දුන් සත්‍ය සතර, වතුරාර්යසත්‍යය වේ: 1) දුක්ඛ ආර්ය සත්‍ය: දුක යනු කුමක්ද? “ඉද බො පන භික්ඛවෙ, දුක්ඛං අරියසච්චං: ජාතිපි දුක්ඛා ජරාපි දුක්ඛා ව්‍යාධිපි දුක්ඛා මරණමපි දුක්ඛං අප්පියෙහි සමපයොගො දුක්ඛො පියෙහි විප්පයොගො දුක්ඛො යමපිච්ඡං න ලභති තමපි දුක්ඛං සඛබ්බෙනන පඤ්චුපාදානකකක්ඛා දුක්ඛා...” දුක යනු ඉපදීම, වයසට යෑම, ලෙඩවීම, මරණය, අකමැති අය හා එක්වීම, කැමති අයගෙන් වෙන්වීම, පතන දේ නොලැබීම, කෙටියෙන් දක්වන්නේ නම් මේ මුළු පංචඋපාදානස්කන්ධයම දුකය. 2) දුක්ඛ සමුදය ආර්යසත්‍ය- දුක ඇතිවීම: “ ඉද බො පන භික්ඛවෙ, දුක්ඛසමුදයො අරියසච්චං: යායං තණ්හා පොනොභවිකා නාදිරාගසහගතා තත්‍ර තත්‍රාභිනනාදිතී, සෙය්‍යපීදං: කාම තණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා...” දුක ඇතිවීමට හේතුව තණ්හාවය, පුනර්භවය ඇතිකරන, ඒ ඒ තැන ගැන ඇල්ම ඇතිකරන, සතුට ඇතිකරන කාම, භව හා විභව තණ්හාවය. සටහන: බුදුන් වහන්සේ දුක ඇතිවීම පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රියාවලිය තුළින් පෙන්වා ඇත: “අවිද්‍යාව නිසා සංඛාර භටගතී... සංඛාර නිසා විඤාණය භටගතී...” බලන්න: පටිච්චසමුප්පාදය. 3) දුක්ඛ නිරෝධ ආර්ය සත්‍ය- දුක නැතිවීම: “ ඉද බො පන භික්ඛවෙ දුක්ඛනිරොධො අරියසච්චං: යො තස්සායෙව තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො වාගො පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො ”. දුක නැතිවීම යනු තණ්හාව අවසන්වීමය: තණ්හාව, කිසිම ඉතිරියක් නැතිව අවසන්වීමය. එනම්, තණ්හාව අත්හැරදැමීම, දුරලීම (දීලාදැමීම),

විසිකරදැමීම, ඉන් මිදීමය, ඇල්ම නැතිකර ගැනීමය. සටහන: පටිච්චසමුප්පාදයේ දී බුදුන් වහන්සේ දුක නැතිවීම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රියාවලිය බිඳී යෑමය. 4) දුක්ඛ නිරෝධගාමිනි පටිපාදා ආර්ය සත්‍ය- දුක නැති කරගැනීමේ මග:

“ඉද බො පන භික්ඛවෙ දුක්ඛනිරෝධගාමිනි පටිපාදා අරියසච්චං: ‘අයමෙව අරියො අධ්විඛගිකො මග්ගො, සෙය්‍යථිදං: සමමාදිධ්වි... සමමාසමාධි’”. දුක නැතිකිරීමේ ප්‍රතිපදාව යනු අරියඅටමග සම්පූර්ණ කරගැනීමය. වතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධ කරගැනීමේ ක්‍රමවිධිය: සත්‍ය සතර තුන් ආකාරයකින් අවබෝධ කරගතයුතු වේ: 1) සත්‍ය ඥානය: එක් එක් සත්‍ය, මෙය සත්‍යය යි අවබෝධ කරගැනීම 2) කෘත‍්‍ය ඥානය: එක් එක් සත්‍ය පිළිබඳව අනුගමනය කළයුතු දේ කිරීම: දුක අවබෝධය, තණ්හාව නිසා දුක ඇතිවේ යන අවබෝධය, තණ්හාව ප්‍රභිණය කිරීමෙන් දුක නැතිවේ යන අවබෝධය, දුක නැතිකර ගැනීමේ මග ආරියඅටමගය යන අවබෝධය. 3) කෘත ඥානය: වතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිස කළයුතු දේ නිම කරගත්තේය යන නුවණ ඇතිවීම. සටහන: එලෙස, තුන් ආකාරයෙන්: ත්‍රිපරිවෘත්ත යෙන්- එක් එක් සත්‍ය තුන් ආකාරයෙන්- (4x3) 12 ස් අයුරින් පැහැදිලිව අවබෝධකිරීමෙන් තථාගතයන් වහන්සේ උතුම් සම්මා සම්බෝධිය සාක්ෂාත් කරගත්හ. මූලාශ්‍ර: චිත.පි: මහාවග්ග පාලිය 1 : 10 ඡෙදය, පි.98, සංයු.නි: (5-2) මහාවග්ග : සච්ච සංයුත්ත: 12.2.1 ධම්මචක්කප්පවත්තන සූත්‍රය, පි. 294 හා 12.2.2 තථාගත සූත්‍රය, පි. 298, ESN: 56: Saccasamyutta: Setting in motion the wheel of the dhamma, p.2276 & 12.2 Tathāgatas, p. 2279, අංගු.නි (1): 3 නිපාතය: මහාවග්ග: 3.2.2.1 සූත්‍රය, පි. 348, EAN:3: The Great Chapter, 61.1 Sectarian, p. 104.

- ▼ ප්‍රඥා ඉන්ද්‍රිය: දැක ගත හැක්කේ වතුරාර්ය සත්‍ය තුලය. බලන්න: ආධ්‍යාත්මික පංචඉන්ද්‍රිය මූලාශ්‍ර: සංයු: (5-1): මහාවග්ග: ඉන්ද්‍රියසංයුත්ත: 4.1.8 දට්ඨබ්බ සූත්‍රය, පි. 377, ESN: 48: Indriyasamyutta: 8.8 To be seen, p. 1933.
- ▼ වතුසත්‍ය, ආර්ය සත්‍යය වේ. බලන්න: ආර්යසත්‍ය.
- ▼ වතුසත්‍ය අවබෝධ කරගත් උතුමා ඉන්ද්‍රකීලයක් ලෙසින් නොසැලේ. බලන්න: ඉන්ද්‍රකීලය.
- ▼ දුක අවසන් කරගැනීමට වතුසත්‍ය අවබෝධ කළයුතුවේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (5-2): සච්චසංයුත්ත: 12.5.4 කුටාගර සූත්‍රය, පි.338.
- ▼ වතුසත්‍ය අභිඤ්ඤිය ධර්මයකි. බලන්න: අභිඤ්ඤිය ධර්ම.
- ▼ සම්මා දිට්ඨිය ඇතිවීමෙන් වතුසත්‍ය අවබෝධය ඇතිවේ. බලන්න: ආරියඅටමග.
- ▼ අවිජ්ජාව යනු වතුසත්‍ය නොමදැනීමය. බලන්න: අවිජ්ජා ඕසය, අවිද්‍යාව.
- ▼ සිච්ඡනසමාපත්ති ලැබීම වතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිසය. බලන්න: සිච්ඡන.
- ▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1. “Foundations of Buddhism: The Four Noble Truths” by Francis Story: BPS: Wheel: 34-35, Online Edition, 2008 (වතුඅරිය සත්‍යය පිළිබඳ විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත).
- ▼ වතුරාර්යසත්‍යය සත්‍යධර්මයය -The Four Noble Truth is the Truth වතුරාර්ය සත්‍ය පිළිබඳ බුද්ධ දේශනාව අසත්‍යයයි ඔප්පු කළනොහැකිය,

කෙලෙසන්තට නොහැකිය, නින්දාකිරීමට නොහැකිය, විශෝධනය කිරීමට - ඉවත්කිරීමට නොහැකියයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. බලන්ත: ධර්මයේ සඳ්භාවය.එසේ පැවසීමට හේතු: ධාතු සය නිසා කළලය මව් කුසේ භටගනී (ගර්භාවක්‍රාන්තිය), ගැබෙන් නික්මීම (අවක්‍රාන්තිය) ඇති වනවිට නාම රූපය ඇතිවේ. නාම රූප හේතුකොටගෙන සලායතන ඇතිවේ. සලායතන හේතු කොටගෙන සය ආකාර ස්පර්ශය ඇතිවේ. ස්පර්ශය හේතු කොටගෙන වේදනා ඇතිවේ. වේදනා විදින්නට සතර සත්‍ය (දුක, දුක ඇතිවීම, දුක නැතිවීම, දුක නැතිකිරීමේ මග) තමන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කරණ බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. බලන්ත: සය ධාතු. සටහන: මේ සූත්‍රයේදී සතර සත්‍ය පිලිබඳව හා පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රියාවලිය හා එම ක්‍රියාවලිය අවසන් වන අන්දම විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි : (1): 3 නිපාතය: මහාවග්ග: 3.2.2.1 සූත්‍රය, පි. 348, EAN:3: The Great Chapter, 61.1 Sectarian, p. 104.

▼ වතුරාර්යසත්‍ය විමුක්තිය පිණිසය- Four Noble Truth is for liberation: වතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධ නොකළ නිසා තමන්වහන්සේ මෙන්ම සියලු සත්ත්‍වයෝ ද දිගුකලක් සසරේ හැසිරුණ බව බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එම ආර්ය සත්‍ය යථා ලෙසින්ම අවබෝධ කරගැනීමෙන්, යළි උපත ඇති කරන තණ්හාව සහමුලින්ම කපා දමන ලදී, භවය ඇතිවීම විනාශ කරනලදී, පුනර්භවයක් නැවත ඇතිනොවේ: “වතුනතං අරියසව්‍යානං යථාභුතං අදසසනා සංසිතං දීඝමඤ්ඤානං තාසු තාපෙවච ජාතිසු තානි එතානි දිට්ඨානි භවනෙතති සමුහතා, උච්ඡින්නං මූලං දුකඛසස නක්ඛිදානි පුනඛහවො’ති” (...it is through not understanding, not penetrating the Four Noble Truths that I as well as you have for a long time run on and gone round the cycle of birth and-death... And by the understanding, the penetration of the same Noble Truth ...the craving for becoming has been cut off, the support of becoming has been destroyed, there is no more re-becoming) මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි: (2): මහාපරිනිර්වාන සූත්‍රය, ඡේදය 34. පි. 158, EDN: 16 : Mahāparinibbāna Sutta: The Great Passing, The Buddha’s Last Days, p. 176.

▼ වතුරාර්යසත්‍ය අනවබෝධය -Not knowing the 4 Truths එක්සමයෙක දෙවියෙක් බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක මෙසේ පැවසූහ: ‘...වතුආරිය සත්‍ය අවබෝධ නොකරණ ලද සත්ත්‍වයෝ පරවාදයට යති, ඔවුන් අවදිවී නොමැත” .බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, කෙනෙක් වතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධ කරගත්තේ නම් ඔහු පරවාදයට නොයන බවය, බුදුවරු,පසේබුදුවරු, රහතුන් දහම අවබෝධ කර විසම ලෝකයේ සම සිතින් හැසිරෙනබවය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි : (1): දේවතාසංයුත්ත: 1.1.7 අප්පට්චිදිත සූත්‍රය, පි. 34, ESN: 1: Devata samyutta: 7.7: Not penetrated, p. 65.

▼ වතුරාර්යසත්‍ය සියලුම කුසල්ය-The four Noble Truth & Wholesome: සැරියුත් මහා තෙරුන්, ඇත් පිය සටහන උපමාව අනුව මෙසේ වදාළහ: ‘ යම්සේ පොළව මතුපිට හැසිරෙන පා සහිත සතුන්ගේ පියසටහන් ඇත් පාසටහනට ඇතුළත් කළහැකිය. එලෙස, සියලු කුසල් දහම් (සියලු ධර්ම ඉගැන්වීම්) වතුරාර්යසත්‍යට ඇතුළත්වේ’: බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:5. මූලාශ්‍ර: ම.නි:(1):1.3.8 මහාහත්ථිපදෝපම සූත්‍රය, පි. 468,

EMN:28: The Greater Discourse on the Simile of the Elephant’s Footprint, p.264.

▼ පැවිද්ද වතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිසය - Monkhood is to realize the Four Truths: අතීතයේ හෝ අනාගතයේ හෝ වර්තමානයේ දී යම්කෙනෙක් බුදුසසුනේ මහණදම් පුරන්තේ චතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධ කර දුකින් මිදීමටය. සත්‍ය අවබෝධය පිණිස විරිය නොපමාව වැඩියයුතු වේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා දී තිබේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2):මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: කුලපුත්‍ර සූත්‍ර 1 හා 2, පි.284, ESN: 56: Sacchasamyutta: Clansmen 1 & 2 , p. 2267.

▲ වතුසත්‍ය හා දහම- The Four Nobel Truths & the Dhamma

1) සම්මා දිට්ඨිය, චතුරාර්යසත්‍ය අවබෝධය පිණිසය - Right View is to realize the Four Truths මූලාශ්‍ර:ම.නි: (1): 1.1.9 සම්මා දිට්ඨි සූත්‍රය, පි. 130, EMN: 9: Sammāditṭhi Sutta - Right View, p. 121.

2) සමාධි සමාපත්ති වතුසත්‍ය අවබෝධය පිණිසය- Samadhi is to realize the Four Truths මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග:සච්චසංයුත්ත: 12.1.1. සමාධි සූත්‍රය, පි. 284, ESN: 56: Sacchasamyutta: 1.1.

Concentration, p. 2265. 3) චතුරාර්යසත්‍ය අභිඤ්ඤිය ධර්මතාවකි - The Four Truths are Higher Dhammas .චතුරාර්යසත්‍ය, විශේෂ නුවණින්- ඥාතපරිඤාවෙන් අවබෝධ කරගතයුතු ධර්මයකි. බලන්න: අභිඤ්ඤිය ධර්ම.මූලාශ්‍ර: දීස.නි: (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

4) වතුසත්‍ය සැමවිටම සිහිකළ යුතුය - The Four Truths to be remembered always. යමක් ගැන සිතන්නේ නම්, ලෝකයේ ඇති විවිධ දිට්ඨි ආදිය ගැන නොසිතා, චතුරාර්යසත්‍ය පිලිබඳ සිතන්න යයි බුදුන් වහන්සේ සංඝයාට අවවාද වදාරා ඇත. “විනේශනා ව වො තුමෙහ භිකඛවෙ, ඉදං දුකඛනති... දුකඛසමුදයොති... දුකඛනිරොධොති...අයං දුකඛනිරොධගාමීනි පටිපදාති විනේශයාථ. තං කිසුස හෙතු, එසා භිකඛවෙ, චිත්තා අඤ්ඤාසංහිතා, එසා ආදිබ්බමචරියකා , එසා නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සමෙබ්බාධාය නිබ්බානාය සංවතතති...” මේ දුකය, මේ දුක ඇතිවීමය, මේ දුකේ නිරෝධයය, මේ දුක නැතිකරගන්නා ප්‍රතිපදාවය යි වතුසත්‍ය සිහිකරන්න. එයට හේතු: එම සිතිවිල්ල වැඩදායකය, මග බඹසර ට හේතුවේ, එය කළකිරීම ඇති කරගැනීමට-නිබ්ද්දාව, විරාගයට, නිරෝධයට, උපසමය (කෙළෙස් නිවා ගැනීමට), අභිඤ්ඤාව ලැබීමට, සම්බෝධියට හා නිවන පිණිස වේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.1.8 චිත්තා සූත්‍රය, පි. 290, ESN: 56: Sacchasamyutta: 8.8 Reflection, p. 2272.

▲ චුතිය හා උත්පත්තිය- Death & rebirth: චුතිය යනු කඳ බිඳී මරණයට පත්වීමය. කෙළෙස් අභවර නොකර මියයාම නිසා උත්පත්තියක්- යළි උපත ඇතිවේ. චේතනා පහළ කර, කර්ම අරමුණු සකස්වීම නිසා පවතින විඤානය ඇති කල්හි චුතිය හා උත්පත්තිය සිදුවේ යයි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: චුතුප්පාතනුවණ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: අභිසමයසංයුත්ත:කළාරබත්තිය: චේතනා සූත්‍ර 3කි. පි. 124, ESN:12: Nidanasamyutta: IV: The Karakhattiya: Volition 3 suttas p. 665.

▲ චුතුප්පාතනුවණ: පාලි: චුතුප්පාතෙ ඤාණං-Knowledge of the

vanishing & reappearing of beings: වුනි උත්පත්ති නුවණ: දිවැස්- දිව්‍ය වක්ෂු -දිබ්බ වක්ෂු ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. මේ නුවණ පහළවන්නේ අරහත්වයට පත්වෙන අවස්ථාවේදීය. කර්මානුකූලව ඒ ඒ සත්වයා මරණින් මතු යළි උපත ලබන ස්ථාන දැකීමේ නුවණ වූ මෙය ත්‍රිවිධ ඥාණ යන්ගෙන් එකකි, සය අභිඥාවන්ගෙන් එකකි . සටහන: ඇසින් ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු ධර්ම : සත්වයන්ගේ වුනිය හා උත්පත්තිය- වුතුප්පාත නුවණ (දිවැස්). මූලාශ්‍ර: අංගු:ති: (2) : 4 නිපාත: බ්‍රාහ්මණවග්ග: 4.4.4.9 සවිඡ්ඤානිය සූත්‍රය, පි. 376, EAN: 4: 189.9 Realization, p.211. ශබ්දකෝෂ:පා.සිං.ශ: පි. 289: “වුතුප්පාත ඥාණ: වුනි උත්පත්ති දැනගන්නා නුවණ”. B.D: p. 43: “Cutūpapāta- ñāṇa: The of the vanishing & reappearing of beings is identical with the Divine Eye”.

▼ වුනි උත්පත්ති නුවණ ,ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය පිණිස සවිඡ්ඤානබ්බ - සාක්ෂාත් කර ගත යුතු ධර්මතාවයකි. මූලාශ්‍ර: දීඝ.නි : (3): 11 දසුත්තර සූත්‍රය, පි. 483, EDN: 34: Dasuttara Sutta: Expanding Decades, p. 384.

▼ වෙනත් මූලාශ්‍ර: 1.“ වුතුප්පාත ඥාණය: සත්ත්වයන් ගේ වුනි උත්පත්ති දැනගන්නා ඥාණය දිව්‍ය වක්ෂු ඥානය ය- මිනිස් ඇස පිලිබඳ විෂය ඉක්මවා සිටි නුවණ...”සිංහල විභූද්ධිමාර්ගය: 13 පරිච්ඡේදය: පි. 610.

▲ වුනධර්ම පහ- Five Falling away Dhamma:වුනධර්ම ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සද්ධර්මයෙන් නික්මයෑමට (වුනවීමට) හේතුවන කරුණුය. ඒවා 5කි: 1) අශ්‍රද්ධාව 2) හා 3) භීරි හා ඔක්තප්ප් නැතිකම 4) අලසකම 5) ප්‍රඥාව නැතිකම (දුෂ්ප්‍රාඥ). මේ ධර්මතා පහකර ගැනීමෙන්, සද්ධර්මයේ ස්ථාපිතවිය හැකිය.මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.1.1.8 වචන සූත්‍රය, පි. 32, EAN:5: 8.8. Falling away, p. 239.

▲ විත්ත-citta: විත්ත: විඥානය, සිත, මනස ලෙසින් ද පෙන්වා ඇත. බලන්න: සිත. සටහන: විත්ත සමාද්ධිය- හෙවත් සිතේ වර්ධනය අත්ත සම්පදාවකි (අර්ථය ඇතිකරයි). මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.6.4 අත්තසූත්‍රය, පි. 80, ESN: 45: Maggasamyutta: 50.2 Sutta, p. 1654.

▲ විත්ත ඉද්දිපාද - Citta Iddipada:සතර ඉද්දිපාදයන්ගෙන් එකකි. බලන්න: සතර ඉද්දිපාද.

▲ විත්ත එකගතා- One pointedness of mind :විත්ත එකගතා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, යම් අරමුණක් පිලිබඳව සිත එකඟ කරගැනීම- එක්තැන් කර සමාධියට පත්වීමය. මෙය සමථ භාවනාවය. බලන්න: සමාධිය, සමථභාවනාව.

▲ විත්තකථික- Chittakathika: මෙයින් හඳුන්වා ඇත්තේ ධර්මය විසිතුරු ලෙසින් දේශනා කිරීමය. බුදුන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකසංඝයා අතුරින්,කුමාරකාශ්‍යප තෙරුන් අග්‍රය.බලන්න:උපග්‍රන්ථය: 1.

▲ විත්ත ගහපති- මවඡ්ඤාසන්ධියේ - householder Citta of Macchikāsaṇḍa:බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

▲ විත්ත පරිදාය: පාලි: විතං පරියාදාය - obsesses the mind විත්ත පරිදාය ලෙසින් පනවා ඇත්තේ කෙළෙස් මගින් සිත යටකර ගැනීමය. එනම්, පංච කාමයට (රූපය, ශබ්දය, ගන්ධය, රසය හා පහස) සිත වසභ වීමය. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ ස්ත්‍රියකගේ රූපය, ශබ්දය, ගන්ධය, රසය හා පහස, පුරුෂයකුගේ සිත වසභ කරගන්නා බවය-

ග්‍රහණය කරගන්නා බවය, කුසල් සිත පැහැර ගන්නා බවය. එසේම පුරුෂයකුගේ රූපය, ශබ්දය, ගන්ධය, රසය හා පහස, ස්ත්‍රියකගේ සිත දැඩිව බැඳ ගනී. එසේ අයෝනිසෝමනසිකාරයෙන් කටයුතු කිරීමෙන් සිත පංච කාමයන්ට යටවීම නිසා ධර්ම මාර්ගය බාධාවේ, අකුසල් ඇතිවේ. සටහන: කාමරාගයෙන් තම සිත වැනසී ගිය බව වංගීස තෙරුන් පැවසූ අවස්ථාවේදී, ආනන්ද තෙරුන් වදාළේ කාමරාගයෙන් යටවූ සිත මුදාගැනීම පිණිස කයේ අසුභය මෙනහිකර (අසුභ භාවනාව) සිත සංසුන්කර ගන්නා ලෙසය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (1): 1 නිපාත: චිත්ත පරියාදාන වග්ග: 1.1.- 1.1.10 සූත්‍ර, පි.40, EAN:1: Obsession of the mind: 1.1 to 10.10, p. 36, සංයු.නි:(1):සගාථවග්ග: වංගීස සංයුත්ත: 8.1.4 ආනන්ද සූත්‍රය, පි. 362, ESN: Part I: 8: Vangīsasamyutta, 4-Ānanda sutta, p. 397, 8.1.2 අරති සූත්‍රය, පි. 358, ESN: 8: Vaṅgīsasamyutta: 8.2 Discontent, p. 394.

▲ චිත්තලීනත්වය: පාලි: වෙනසොලීනතං- mental sluggishness චිත්තලීනත්වය යනු ධර්මයේ යෙදීමට සිත මැලිවීමය (අරතිය), උනන්දුවක් නොමැතිවීමය. එමගින් අකුසල ධර්ම වැඩේ, සසර දික්වේ, ලීනචිත්තය නිවරණයකි. බලන්න: අරතිය. මූලාශ්‍රය: ධු.නි:සුත්තනිපාත: මහාවග්ග: නාලක සූත්‍රය, ගාථාව 720, පි.242.

▼ චිත්තලීනත්වය (ධර්මය පිලිබඳ සිතේ ඇති උදාසීන බව) නැති කර ගැනීම, සක්කාය දිව්ඨිය නැතිකර ගැනීමට උදව්වේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: ආකංඛවග්ග:10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN: 10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▼ චිත්තලීනත්වය ඇතිඅයට: සක්කාය දිව්ඨිය, විචිකිච්ඡාව, හා සීලබ්බතපරාමාසය නැති කරගත්ට නොහැකිය. මුළාවූ සිහිය (මුට්ඨසච්චං), අසම්ප්‍රජන්‍යය හා චිත්ත වික්ෂෙපය (සිත විසිරියාම) යන ධර්මතා පහ කර ගැනීමෙන් චිත්තලීනත්වය නැති කර ගත හැකිවේ. සටහන: චිත්තලීනත්වය ඇතිවිට සෝතාපන්න විය නොහැකිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▲ චිත්ත වික්ෂෙපය: පාලි: වෙනසො විකෙඛපං - mental distraction ධර්මයට අනුව චිත්ත වික්ෂෙපය- විසිරුණ සිත යනු අකුසල දෙසට සිත නැමියාම නිසා සිතේ ඇති සංසුන් බව නැතිවීමය. මෙය, ආධ්‍යාත්මික මාර්ගයට බාධාවකි. සිත විසිරියාම නිසා සමාධිය ලබා ගැනීමට හැකිනොවේ. චිත්ත වික්ෂෙපය නැතිකර ගැනීමට ආනාපානසතිය වැඩිය යුතුය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.1.9 සූත්‍රය, පි.286.

▼ චිත්ත වික්ෂෙපය නිසා අයෝනිසෝමනසිකාරය, මිථ්‍යාමග සේවනය (කුමමග්ගසෙවනං) හා සිතේ ලීනත්වය නැති කරගැනීමට නොහැකිය. ආරියන් දැකීම හා ඇසුරුකිරීම (ආරියසේවනය) ධර්මය ඇසීම- ධර්මශ්‍රවනය, හා අනුන්ගේ දොස් දැකීම නතර කරගැනීම (උපාරම්භ චිත්ත- mind bent on criticism) යන ධර්මතා 3 මගින් චිත්ත වික්ෂෙපය පහවේ. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි:(6):10 නිපාත: 10.2.3.6 තයොධම්ම සූත්‍රය,පි.284, EAN:10: Tens,76-6.Incapable, p. 524.

▲ චිත්ත විමුක්තිය- Chitta vimykthi: කාම, ව්‍යාපාද, විහිංසා ආදීවූ ලාමක අකුසල පහ කර ගැනීම චිත්ත විමුක්තියය. සිත සාමකාමීවීම, වඩා ගන්නා අන්දම මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත. පළමුව පංච ධර්මතා

ඇසුරුකරගැනීම: 1) කලයානම්‍ය සේවනය 2) මනාව සංවර ශීලය පරිපූර්ණ කරගැනීම 3) සමථය හා විදර්ශනාව වඩා ගැනීමට උපකාරීවන ධර්ම කථා පහසුවෙන්ම සිතට නගා ගැනීම 4) දළපරාක්‍රම විරිය ඇතිකරගැනීම 5) උදය වය දන්තා ප්‍රඥාව වඩා ගැනීම. දෙවනුව සතර ධර්ම වර්ධනය කර ගත යුතුය: 1) රාග ප්‍රභීණය පිණිස අසුභය වැඩීම 2) ව්‍යාපාදය ප්‍රභීණය පිණිස මෙත්තාව වැඩීම 3) විතර්ක සංසිදුවීම පිණිස ආනාපානසතිය වැඩීම 4) අස්මි මානය ප්‍රභීණය පිණිස අනිත්‍ය, අනත්ත සංඥා වැඩීම. මේ කරුණු යහපත් ලෙස වඩාගැනීම නිවන ලබා ගැනීමය. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (5) 9 නිපාත: සම්බෝධිවග්ග: 9.1.1.3 මේසිය සූත්‍රය, පි.394.

▲ **චිත්තවිචේකය- Cittaviveka:** හුදකලා විචේකය ඇතිකර ගැනීම චිත්ත විචේකය ඇතිකර ගැනීමට උපකාරීවේ, සමාධිය ඇතිකර ගැනීමට හේතුවේ. බලන්න: හුදකලාවිචේකය.

▲ **චිත්ත සංඛාර- Cittasankhara:** සිත පදනම්කොට ඇතිවෙන, සංඥා හා වේදනා චිත්ත සංඛාර ලෙසින් පෙන්වා ඇත. බලන්න: සංඛාර.

▲ **චිත්ත සමාධි ඉද්දිපාද- Citta Samadhi Iddipada:** චිත්ත සමාධිය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සමාධිය ලබාගැනීමට සිත මුල්කරගෙන, ප්‍රධාන විරිය (පධන්විරිය) ඇතිව, චිත්ත ඉද්දිපාදය පිහිට කොට, අකුසල මැඩ, සිත සමාධියට පත්කර ගැනීමය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2):මහාවග්ග: ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48,ESN: 51: Iddipada samyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ **චිත්තානුපසසනා - Mindfulness of the mind:**සතර සති පටිඨානයට අයත් එක් අනුපසස්සනාවකි. සිතේ ස්වභාවය බැලීමය. බලන්න: සතර සතිපට්ඨානය,භාවනා.

▲ **චිත්තසු උපකකිලෙසා (පාලි):** සිත කෙළෙසන කරුණු- corruptions of the mind: චිත්තසු උපකකිලෙසා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සිත කෙළෙසන, කිලුටුකරන, ආධ්‍යාත්මික වර්ධනය බාධා කරණ කරුණුය. එනම්, පංච නිවරණ, ශික්ෂාපද කැඩීම ආදීවූ, සමාධියට බාධා කරණ අකුසලයන්ය. බලන්න: උපකෙළෙස.

වද

▲ **වෝදනාකිරීමේ ක්‍රමය- Method of reproving:** වෙනත් කෙනෙක්හට, වෝදනා කිරීමේදී කරුණු 5 ක් ගැන සලකා බලා එසේ කිරීම - කතා කිරීම-සුදුසුය යි සැරියුත් මහා තෙරුන් පෙන්වා ඇත: 1) සුදුසු කාලය බලා කතාකිරීම 2) සත්‍ය පමණක් කතාකිරීම 3) මොළොක් බසින් පමණක් කතාකිරීම 4) ඔහුගේ යහපත උදෙසා කතාකිරීම 5) කරුණාසහගත සිත ඇතිව- දයාවෙන් කතාකිරීම.බලන්න: සංසවිතය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (3): 5 නිපාත: 5.4.2.7 වෝදනා සූත්‍රය, පි. 340, EAN: 5: 167.7 Reproving, p. 291.

වන

▲ **වන්ඩ ගාමිණි -Chandagamini:** බලන්න:උපග්‍රන්ථය:3

▲ **වන්ඩප්‍රදෝත රජ- King Chandapradotha:** මධුරාපුර අවන්තිපුත්‍ර රජලෙසින්ද හඳුන්වයි. මෙතුමා, මහා කච්චායන තෙරුන්ගෙන් දහම අසා බුදුන් සරණ ගියහ. බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1,3.

▲ **වන්දඅභා -Moon light:** වන්දඅභා -සඳකිරණ -වන්ද්‍රාආලෝකය ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සඳේ ආලෝකයටය. මෙය ලෝකයේ ඇති දීප්තිමත් ආලෝක 4 න් එකකි. බලන්න: අභා, ආලෝකය.

▲ වන්දන දේවපුත්‍ර-*Chandana devaputtha*: මේ දේවපුත්‍රයා බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක, ඕසතරණය ගැන පැවති සංවාදය මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: දේවපුත්‍රසංයුත්ත: 2.2.5 වන්දන සූත්‍රය, පි.126.

▲ වන්දිම-Moon: වන්දිම නම් රාත්‍රියේදී ලෝකයට ආලෝකය දෙන සඳය- වන්දියාය. වන්දිම දේවපුත්‍ර ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත.එක් සමයක සඳු , රාහු අසුරයා විසින් යටපත් කරගත් අවසථාවේ, ඒ දෙවිඳු, බුදුන් වහන්සේගෙන් ආරක්ෂාව පැතිය. සඳු බුදුන් සරණ ගිය දෙවියෙක් නිසා ඔහු රාහුගේ ග්‍රහණයෙන් මුදාහරින්න යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. එසේ නොකොළොත් තම හිස සත් කඩකට පැළෙන බව දන්නා, රාහු, සඳු මුදාහැරියේය. බලන්න: හිස සත්කඩකට පැලීම. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: දේවපුත්‍ර සංයුත්ත: 2.1.10 සූරිය සූත්‍රය, පි. 122, ESN:2: *Devaputtasamyutta*: 10.10 *Suriya*, p. 179.

▼ සඳ එලිය, තරකා එලියට වඩා මහත්ය, එනිසා තරුවලට, සඳ අග්‍රවේ. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1): මහාවග්ග:මග්ගසංයුත්ත: අජ්ජමාදවග්ග: 1.13-වන්දිම සූත්‍රය, පි.130,ESN: 45: *Maggasamyutta*: XIII: *Diligence*: 146.8: *The Moon*, p. 1688.

▼ කිසිවක් කෙරහි නො ඇලී අහසට නගින සඳ ලෙසින්, කය හා සිත ඉවත්කොට, ආගන්තුකයෙක් ලෙසින් කුලයන් වෙත (පිඬුපිණිස-පිඬුසිගා යැම) එළඹිය යුතුය යි බුදුන් වහන්සේ සංඝයාට උපදෙස් ඇත. සඳ උපමාව යොදාගනිමින් බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, මහා කාශ්‍යප තෙරුන් මෙන් කුලයන් හා නොගැටී කටයුතු කලයුතු බවය.බලන්න: උපග්‍රන්ථය:5 මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: කස්සපසංයුත්ත: 4.1.3 වන්දඋපමා සූත්‍රය, පි.324.

▲ වන්දිමස දේවපුත්‍ර-*Chandimasa devaputtha*: මේ දේවපුත්‍රයා බුදුන් වහන්සේ බැහැදැක, ධ්‍යාන ගැන පැවති සංවාදය මෙහි දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (1):සගාථවග්ග: දේවපුත්‍රසංයුත්ත: 2.2.1 වන්දිමස සූත්‍රය, පි.124.

▲ වන්දනංගලික උපාසක- *Chndanangalika upasaka*: බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ වන්දනාගා නදිය-*Chndrabhaga River*: මේ නදිය හිමාල කඳු මුදුනින් පටන්ගෙන, කුක්කුට පුරය අසලින් ගලාගිය මහා ගැඹුරු ගඟාවක් බව මෙහි දක්වා ඇත. එ පුරයේ රජකල කප්පින රජතුමා (මහා කප්පින තෙර) ශ්‍රද්ධාව උපදවා සිය පිරිවර සමග මෙ නදිය තරණය කර බුදුන් වහන්සේ වෙත පැමිණ පැවිදි විය. සටහන: වර්තමාන ඉන්දියාවේ ප්‍රධාන නදියක් වූ සින්දුනදිය විය හැකිය. බලන්න:මහා කප්පින තෙර උ.ග්‍ර:1,පි.40.

▲ චින්තාමණි- *cintamani*: චින්තාමණි නම් විද්‍යාව පුරුදු පුහුණු කළ කෙනෙකුට අනුන්ගේ සිත් දැනගත හැකිය. බලන්න: ප්‍රාතිහාර්ය.

▲ චින්තාමය ප්‍රඥාව- *Wisdom based on thinking*:ධර්මතා පිලිබඳ සිතීන් සිතා -ආචර්ජනය කර, ලබාගන්නා අවබෝධය, චින්තාමය ප්‍රඥාවය. බලන්න: ත්‍රිවිධ ප්‍රඥා.

▲ චුන්දී රජකුමරිය හා චුන්ද රාජ කුමාර- *Princess Chundi & Prince Chunda*:බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 3

▲ **චුන්ද අඹවනය- Chunda's Mango grove:** අවසාන වාරිකාවේ යෙදුන බුදුන් වහන්සේ, පාචානුවර, චුන්දගේ අඹ වනයේ වැඩසිටි බව මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රයේ දක්වා ඇත. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:3,6.

▲ **චුන්ද කර්මාකාරපුත්‍ර- Chunda Karmakaara puthra:** බලන්න: උපග්‍රන්ථය:3

▲ **චුන්ද සාමනේර- Chunda Samanera:** බලන්න: උපග්‍රන්ථය:1

වණ

▲ **වණ්ඩාල- Chandala:** බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි කාලයේ ඉතා පහත් කුලයක් ලෙසින් වණ්ඩාල-සැඩොල් කුලය සමාජයේ හඳුන්වා ඇත. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ කෙනෙක් වසල- පහත් කුලයකට වැටෙන්නේ උත්පත්තිය අනුව නොව ඔහුගේ අයහපත් ක්‍රියා අනුවය. කුල භේදය නොතකා, යහපත් පුද්ගලයන්ට බුදුසසුනට ඇතුළුවීමට ඉඩප්‍රස්ථාව ඇත. බුදුන් වහන්සේ මෙසේ වදාළහ: “...පටන් ගන්නා ලද වීරිය ඇති, නිවන පිණිස මෙහෙයවූ සිත් ඇති, දැඩි පරාක්‍රමය ඇති, ක්‍ෂත්‍රියාද, බ්‍රාහ්මණයාද, වෛශ්‍යයාද, ශුද්‍රයාද, වන්ඩාලයාද, පුප්පඬුවාඩ උත්තම සුද්ධිය නම් නිවනට පැමිණේ...” මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (1) සගාථවග්ග: බ්‍රාහ්මණ සංයුත්ත: 7.1.7 සුද්ධික සූත්‍රය, පි.322. **බලන්න:** උපග්‍රන්ථය:1, සෝපාක සාමණේර, සුනිත තෙර, වසල සූත්‍රය. **සටහන:** CANDALA: The lowest class in the Indian caste system, beneath even the lowest of the four formal castes. Its members are fishermen, jailers, slaughterers, and so on. See: **The Seekers Glossary of Buddhism** , p.148

වප

▲ **චාපා තෙරණිය- Chapa Therani:** බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 2

▲ **චාපාල චෛත්‍යය- Chapala Cheiya:** විසාලා නුවර පිහිටි මේ ස්තූපය අසලදී, ගෝතම බුදුන් වහන්සේ ආයුසංඛාර අත්භලසේක. **බලන්න:** මහාපරිනිබ්බාන සූත්‍රය, ආයුසංඛාර, උපග්‍රන්ථය:6.

වම

▲ **වම්පා නුවර- Chmpa Nuwara:** මගධ දේශයට බටහිරින් පිහිටි අංග දේශයේ නුවරකි. මේ නුවර අසල ගග්ගාරා පොකුණු තෙර බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සේක. **බලන්න:** අංගු.නි: (6) 10 නිපාත: ථෙරවග්ග:10.2.4.1 බාහුන සූත්‍රය, පි.296.

වර

▲ **වරණ චිත්‍ර- Charana cithra:** වරණ චිත්‍රය යනු විවිධත්වය මතුකර පෙන්වන චිත්‍රයකි. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ, සිත එයට වඩා විවිධත්වයෙන් යුක්ත බවය. **බලන්න:** සිත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධසංයුත්ත: 1.2.5.8 දුතිය ගද්දුලබ්ද්ධ සූත්‍රය, පි. 286, ESN: 22: Khandasamyutta: 100.8 The leash-2 , p. 1090.

▲ **වරපුරුෂ- Charapurusha:** වරපුරුෂ ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, රජෙකුගේ රහස් සේවයේ යෙදුන රාජ භටයන්ය. පසේනදී කෝසල රජුගේ පැවිදි වේශයෙන් සිටින වර පුරුෂයන් පිලිබඳ රජතුමා පැවසූ විස්තර අසා බුදුන් වහන්සේ ශ්‍රාවක සංඝයා ගේ පිළිවෙත මෙසේ වදාළහ: “මහණ තෙමේ, (දුතමෙහෙවර, වර පුරුෂ මෙහෙවර) ආදී සියලු ලාමක ක්‍රියාවන්හි කටයුතු නොකරයි. අනිත් කෙනෙකුගේ සේවකයෙක් ද නොවේ, වෙනත් කෙනෙක් අධිපති කොට ජීවත් නොවේ. ධර්මය

විකුණන්නේද නැත (ධනය ලබා ගැනීමට බණ කියන්නේ නැත)”.

මූලාශ්‍රය: ඩු.නි: උදාන පාලිය: ජව්වන්ධවග්ග: 6.2 ජට්ඨ සූත්‍රය, පි. 282.

▲ වරියාව- Chariya: වරියාව- යහපත් හැසිරීම, ආධ්‍යාත්මික මග දියුණු කරගැනීමට අවශ්‍ය කරුණකි. යහපත් වරියාවට පදනම් වන්නේ හිරිඔත්තජ්ජ යන ශුකල ධර්ම 2 ක ය (සුදුධම්ම). බලන්න: හිරිඔත්තජ්ජ. මූලාශ්‍රය: අංගු.නි: (1) 2 නිපාත: 2.1.1.9 වරියා සූත්‍රය, පි.140.

▲ වරියා කථා- Chariya katha: වරියා කථා ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ වර්ෂ 8 ක් ගැනය: 1) ඉරියාපථවරියාව: සතර ඉරියව්ව පැවැත්වීම 2) ආයතන වරියාව: අභ්‍යන්තර හා බාහිර ආයතන දෙක 3) සතිවරියාව: සතර සතිපට්ඨානය 4) සමාධි වරියාව: සතර ජාන 5) ඤාණවරියාව: සතර ආරිය සත්‍ය 6) මග්ග වරියාව: සතර ආරිය මාර්ග 7) පත්තිවරියාව: සතර ශ්‍රමණ ඵල 8) ලෝකඅර්ථවරියාව: සම්මාසම්බුද්ධ, පසේඛුදු, ශ්‍රාවකයෝ කෙරහි පවත්වන වරියාවන්. මූලාශ්‍රය: ඩු.නි: පටිසම්භිදා 2: පඤ්ඤාවග්ග: 3.5 වරියාකථා, පි.222.

▲ වර්ෂානානානත්ච ඤාණය- Charyananathva Nana: වර්ෂානානානත්ච ඤාණය යනු, අත්‍යයන්ගේ වරියාවන්, පිරිසිදු දැනීමේ ප්‍රඥාවය. වර්ෂා 3 කි: 1) විඤාන වරියාව 2) අඤාන (අඤාන) වරියාව 3) ඤාන (ඤාන) වරියාව. මූලාශ්‍රය: ඩු.නි: පටිසම්භිදා 1 : මහාවග්ග: 1 ඤාන කතා: පි. 174.

▲ වාරිත්ත සීලය-Chariththa sila: ශික්ෂාපද ඒ අයුරින්ම සමාදන්ව, රැක ගැනීම වාරිත්ත ශීලයය. බලන්න: ශීලය.

වල

▲ වාල තෙර-Chala Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1

▲ වාලාතෙරණිය-Chala Therani: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 2

▲ චුල්ලකොට්ඨික නියම්ගම-Chullakottitha Village: මේ නියම් ගම, කුරු ජනපදයේ පිහිටි ධනවත් ගමකි, බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි ස්ථානයකි, බුද්ධශ්‍රාවක, රට්ඨපාල තෙරුන්ගේ උපන් භූමියය. බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1

▲ චුල්ලපන්ථක භික්ෂුව- Cullapanthaka Thera: බලන්න: උපග්‍රන්ථය: 1

වව

▲ වීවර- Robes: වීවර යනු සංඝයා පොරවන සිවුරුය, මෙය සංඝයාට කැප සිව්පසයෙන් එකකි. බලන්න: සිව්පසය. සටහන්: ** වීවර සකස්කිරීම, බෙදාදීම ආදිය ගැන බලන්න: විනය පිටකය. ** බුදුන් වහන්සේ, තම වීවරය, මහා කාශ්‍යප තෙරුන් සමග හුවමාරු කරගැනීම පිලිබඳ විස්තර පිණිස බලන්න: සංයු.නි: (2): නිදානවග්ග: කස්සප සංයුත්ත: 4.1.11 වීවර සූත්‍රය, පි.352, ESN: 16: Kassapasamyutta: 11 The Robe, p. 821.

ජ කොටස: ජජ, ජග, ජන, ජඵ, ජබ, ජල, ජව

ජජ

▲ ජ ජකක ධමමො (පාලි): ධර්මතා 36 - Six sets of six: ජ ජකක ධමමො- ධර්මතා 36, ලෙසින් බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත්තේ උතුම් බ්‍රහ්මවරියාව ප්‍රකට කරන ධර්ම කරුණුය: 1) ආධ්‍යාත්මික ආයතන සය 2)

බාහිර ආයතන සය 3) විඥානකාය සය 4) ස්පර්ශකාය සය 5) වේදනා කාය සය 6) තණ්හාකාය සය (The six internal bases should be understood. The six external bases should be understood. The six classes of consciousness should be understood. The six classes of contact should be understood. The six classes of feeling should be understood. The six classes of craving should be understood). එම ධර්මතා යහපත් ලෙසින් අවබෝධ කරගැනීම මගින් සක්කාය දිවිය, අනුසයන්, ආසවයන් ආදී කෙළෙස් පහ කර විමුක්තිය ලබා ගත හැකිය. සටහන: මේ දේශනාව අවසානයේ දී 66 භික්ෂුන් අරභත්වයට පත්වූහ. මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3): 3.5.6 ඡ ඡකක සූත්‍රය, පි. 598, EMN: 148: Chachakka Sutta- Six sets of six, p. 598.

ජග

▲ **ජිග්ගල - Yoke with a Hole:** ජිග්ගල යනු එක් හිලක් ඇති වියදණ්ඩය. මිනිසත්ඛව ලැබීමේ දුර්ලභතව පෙන්වීම පිණිස, බුදුන් වහන්සේ මේ උපමාව යොදාගෙන ඇත: “යම් පුරුෂයෙක් එක් හිලක් ඇති වියදණ්ඩක්, මහා මුහුදට විසිකරයි. ඒ මුහුදේ, එක් ඇසක් අන්ධ කැස්බෑවෙක් (කණ කැස්බෑවා) සිටී. උෟ සෑම අවරුදු 100 ට වරක් සාගරයේ මතුපිටට පැමිණේ. එසේ පැමිණෙන කැස්බෑවාට, එක් හිලක් ඇති වියදණ්ඩේ උගේ ගෙල දැමිය හැකිද? ... එසේ දිගු කලක් ගතවූ පසු ඒ කැස්බෑවාට, තම ගෙල, වියදණ්ඩේ එක් හිලට දැමීමට හැකිවෙනු ඇත. එහෙත්, අපායගාමී බාලයාට, නැවත මිනිසත්ඛව ලබා ගැනීම සුලබ නොවේ... අපාය ආදී දුගතියේ පින්කිරීමට හැකියාව නැත...” එසේ හෙයින්, විරිය කර වතු සත්‍ය වහා අවබෝධ කරගන්න යයි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. **කණ කැස්බෑවා උපමාව:** උපග්‍රන්ථය 5. සටහන: ම.නි. බාලපණ්ඩිත සූත්‍රයේ දී ද මේ උපමාව දක්වා ඇත. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග: සච්චසංයුත්ත: 12.5.7 හා 12.5.8 ජිග්ගල සූත්‍ර, පි. 341, ESN: 56: Sacchasamyutta: 47.7 Yoke with a Hole, p. 2318.

ජන

▲ **ජන්දය- Desire:** ජන්දය යනු කැමැත්තය. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ: සියලු ධර්මතා කැමැත්ත මුල් කරගෙන ඇතිවෙන බවය. “**ඡන්දමූලකා සබ්බෙ ධම්මා**”. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: සචිතතවග්ග: 10.2.1.8. මූලක සූත්‍රය, පි.218, EAN:10: 58.8. Roots, p. 516.

▼ **සියලු කුසල ධර්ම** අතිකර ගැනීමට ඇති ජන්දය, ආර්ය අටමග ඇතිකර ගැනීමට හේතුවේ. එලෙස කැමැත්ත ඇති මහණ “ජන්දසම්පන්න” ය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-1) මහාවග්ග: මග්ගසංයුත්ත: 1.6.3, 1.6.10 ,1.7.3 ජන්ද සූත්‍ර, පි. 80

▲ **ජන්ද රාගය- Desire for lust :** ජන්ද රාගය- කාමයට ඇති කැමැත්ත (කාමචන්දය) නිවරණයකි. බුදුන් වහන්සේ වදාළේ: රූප, වේදනා, සංඥා, සංඛාර හා විඥාන ස්කන්ධ (පංචඋපාදානස්කන්ධය) යන්ට ඇති ජන්ද රාගය, සහමුලින්ම පහ කරගැනීමෙන්, යලි උපත ඇති නොවන බවය. සසර නිමාවීමය. **බලන්න:** නිවරණ. **සටහන:** එකලා විහරණය පිරිසුන් වීම පිණිස ජන්දරාගය දුරුකලයුතුවේ. **බලන්න:** හුදකලා විවේකය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (3): බන්ධසංයුත්ත: 1.1.3.4 ජන්ද රාග සූත්‍රය, පි. 76 හා 1.3.1.9 ජන්ද රාග සූත්‍ර 3කි, පි.308, ESN: 22: Kahndasamyutta: 25.4 Desire & lust, p. 1022 & 111.9, 3 suttas, p. 308.

▲ ඡන්ද ඉද්දිපාද- Chanda Iddipada: ඉද්දිපාදයකි. බලන්ත: සතර ඉද්දිපාද.ඉද්දි ලබාගැනීම පිණිස ඡන්දය-කැමැත්ත ඇතිව ක්‍රියා කිරීම ඡන්ද ඉද්දිපාදයය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග:ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48,ESN: 51: Iddipadasamyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ ඡන්දසමාධි ඉද්දිපාද- Chanda Samadhi Iddipada: ඡන්දසමාධි ඉද්දිපාද ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස ඡන්දය-කැමැත්ත ඇතිව, ප්‍රධාන විරිය ඇතිව, ඡන්ද ඉද්දිපාදය පිහිට කොට, අකුසල මැඩ, සිත සමාධියට පත් කර ගැනීමය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග:ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48,ESN: 51: Iddipadasamyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ ඡන්දසමාධි විමංසා ඉද්දිපාද-Chanda Samadhi VimansaIddipada: ඡන්දසමාධි විමංසා ඉද්දිපාද ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ, සමාධිය ලබාගැනීම පිණිස විමංසාව ඇතිව, කැමැත්ත ඇතිව ප්‍රධාන විරිය ඇතිව, අකුසල මැඩ, සිත සමාධියට පත් කර ගැනීමය. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (5-2): මහාවග්ග:ඉද්දිපාද සංයුත්ත:7.2.3 ඡන්ද සූත්‍රය, පි.48,ESN: 51: Iddipadasamyutta: 13.3 Concentration due to desire, p. 2073.

▲ ඡන්ත (කපිලවස්තුචර)තෙර 1 -Channa (Kapilavasthu) Thera බලන්ත: උපග්‍රන්ථය:1

▲ ඡන්ත (රජගහනුචර)තෙර 2-Channa (Rajagaha)Thera බලන්ත: උපග්‍රන්ථය: 1

ඡඵ

▲ ඡඵස්ස ආයතන-Six contact base: ඡඵස්ස ආයතන ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ සය වැදෑරුම් ස්පර්ෂ ආයතනයන්ය. ඒවායේ, ඇතිවීම හා නැතිවීම (සමුදයවය) ,ආස්වාදය, ආදිනවස් හා නිස්සරනය යථා පරිදි අවබෝධය ලබාගැනීම මග බඹසර වාසය පූර්ණ කර ගැනීමය. බලන්ත: ස්පර්ශය. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සලායතනසංයුත්ත:මීගජාලවග්ග: ඡඵස්ස ආයතන සූත්‍ර 3 කි, පි.119.

▼ සය වැදෑරුම් ස්පර්ෂ ආයතන දමනය නොකිරීම දුකට හේතුවේ. මූලාශ්‍රය: සංයු.නි: (4) සලායතනසංයුත්ත: ඡලවග්ග:1.101 ඡඵස්ස ආයතන සූත්‍රය, පි.178.

ඡඹ

▲ ඡඹබ්සොධන- sixfold purity: රහතුන් ආකර සයකින් පිරිසිදුවී අරහත්වයට පැමිණීම පිළිබඳව මෙහි විස්තරාත්මකව පෙන්වා ඇත.මූලාශ්‍ර: ම.නි: (3) 3.2.2 ඡඹබ්සෝධන සූත්‍රය, පි.158, EMN:112: The sixfold purity, p.815.

ඡළ

▲ ඡළඅංග දානය-Offering with 6 factors: ඡළඅංග දානය, ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අංග 6 කින් සමන්විත දානය: දානය දෙන්නාහට (දායක) තිබිය යුතු අංග: 1) දානය පිරිනැමීමට පෙර ඇති සතුට 2) පහන් සිතින් දානය පිරිනැමීම 3) දානය පිරිනැමීමෙන් පසු ඇති සතුට. දානය ලබන්නාට (ප්‍රතිග්‍රාහක) තිබිය යුතු අංග: 1) විතරාගී වීම (අරහත්) හෝ විතරාගී වීමට පිළිපන්කෙනෙක් වීම 2) විතරාගී වීම හෝ විතරාගී වීමට පිළිපන්කෙනෙක් වීම 3) විතරාගී වීම හෝ විතරාගී වීමට පිළිපන්කෙනෙක් වීම. එවැනි දානයකින් ලබන පිත අසීමිතය,අප්‍රමානය,

පුණ්‍ය නදියක් වැනිය යි බුදුන් වහන්සේ වදාළහ. සටහන: මේ සූත්‍රය දේශනා කර ඇත්තේ වේළකණ්ටකී නන්දමාතෘ උපාසිකාව, සැරියුත් හා මුගලන් මහා රහතුන් (අගසච්ච) ප්‍රමුඛ සංඝයාට පිරිනැමූ දානය මුල් කරගෙනය. බලන්න: පුණ්‍යනදිය. මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (4): 6 නිපාත: 6.1.4.7 ජලඅංග දානය, පි. 112, EAN:6 : 37.7 Giving, p. 332.

▲ ජලධගසමන්තාගතො (පාලි): අංග 6ක් සතුච්ච -possesses six factors: ජලධගසමන්තාගතො ලෙසින් පෙන්වා ඇත්තේ අංග 6ක් සතුව සිටීමය. එනම්: අභ්‍යන්තර හා බාහිර ආයතන සමනය කරගෙන සිටීමය. ආර්ය වාසස්ථාන හිමි ආර්යෝ, සය ඉන්ද්‍රිය- සලායතන ය (ඇස, කණ ආදී) මගින් අල්ලා ගන්නා බාහිර අරමුණු (රූප, ශබ්ද ආදී) පිළිබඳව, සොම්නස හෝ දොම්නස නොමැතිව, උපේක්ඛා සහගතව සති සම්ප්‍රජන්‍යය ඇතිව සිටීම අංග 6 ක් සතුකර ගැනීමය: බලන්න: සලායතන, ආර්ය වාසස්ථාන. “කථංඤ්ච භික්ඛවෙ, භික්ඛු ජලධගසමන්තාගතො හොති: ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු වක්ඛුනා රූපං දිස්වා... සොනෙන සඤං සුඤ්ඤා... සානෙන ගඤ්ඤං සායිඤ්ඤා... ජීවහාය රසං සායිඤ්ඤා... කායෙන ඵොඨ්ඨ්ඨං චුඤ්ඤා... මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නෙව සුමනො හොති න දුම්මනො උපෙබ්බකො විහරති සතො සම්පජානො. එවං බො භික්ඛවෙ භික්ඛු ජලධගසමන්තාගතො හොති”. (how does a bhikkhu possess six factors? Here, having seen a form with the eye, a bhikkhu is neither joyful nor saddened, but dwells equanimous, mindful and clearly comprehending. Having heard a sound with the ear ... Having smelled an odor with the nose ... Having experienced a taste with the tongue ... Having felt a tactile object with the body ... Having cognized a mental phenomenon with the mind, a bhikkhu is neither joyful nor saddened, but dwells equanimous, mindful and clearly comprehending). මූලාශ්‍ර: අංගු.නි: (6):10 නිපාත: 10.1.2.9 පඨමාර්යවාස සූත්‍රය, 10.1.2.10 හා අර්යවාස සූත්‍රය, පි.82-84, EAN:10:19.9 & 20.10 Abodes of the Noble Ones, p. 498-499.

▲ ජලඅභිජාති- Six class of people: ජලඅභිජාති යනු පුද්ගලයන් පන්ති 6 කට බෙදීමය. බුදුන් වහන්සේ වැඩසිටි සමයේ පුරාණ කාශ්‍යප නම් අන්‍ය ආගමික ගුරුවරයෙක් පුද්ගලයන් එසේ කොටස් කර දක්වා ඇත. බලන්න: පුරාණ කාශ්‍යප. බුදුන් වහන්සේ පුද්ගලයන්ගේ උත්පත්තිය , ස්වභාවය, නැඹුරුකම් අනුව ඔවුන් කොටස් 6 කට බෙදා පෙන්වා ඇත: 1) කළු ජාති ඇතිව (කණ්ණාභිජාති), කළු ස්වභාවය (කෘෂණ) ඇති අය: පහත් කුලයක උපදින ඔහු, තුන් දොරින් අකුසල් කරයි, දුගතියට පැමිණේ 2) කළු ජාති ඇතිව, සුදු ස්වභාවය (ගුකල) ඇති අය: පහත් කුලයක උපදින ඔහු, තුන් දොරින් කුසල් කරයි, සුදුබවට පත්වේ, සුගතියට පැමිණේ. 3) කළු ජාති ඇතිව, කළු නොවූ හෝ සුදු නොවූ නිවනට පැමිණි අයය: පහත් කුලයක උපදින ඔහු, පැවිදිව, සියලු කෙළෙස් හැර නිවන ලබාගනී 4) සුදු ජාති ඇතිව, කළු කළු ස්වභාවය ඇති අය: උසස් කුලයක (සුක්කාභිජාති) උපදින ඔහු, තුන් දොරින් අකුසල් කරයි, දුගතියට පැමිණේ 5) සුදු ජාති ඇතිව, සුදු ස්වභාවය ඇති අය: උසස් කුලයක උපදින ඔහු, තුන් දොරින් කුසල් කරයි, සුගතියට පැමිණේ 6) සුදු ජාති ඇතිව, කළු නොවූ හෝ සුදු නොවූ නිවනට පැමිණි අයය: උසස් කුලයක උපදින ඔහු, පැවිදිව, සියලු කෙළෙස් හැර නිවන ලබාගනී.

මූලාශ්‍ර: අංග.නි: (4): 6 නිපාත: 6.2.6.3 ජලඅභිජාති සූත්‍රය, පි.184, EAN:6: 57.3 Six classes, p. 358.

ජව

▲ ජවීය- Skin: මෙහිදී පෙන්වා ඇත්තේ ලාභ සත්කාර ආදියට යටවීමේ දරුණුකමය. ඒවා, කෙනෙක්ගේ ජවීය-හම-සිවිය සිදීමට සමත්වේ. එලෙස ඇට මිදුළු දක්වා යයි. ඒ නිසා ඒවා දුරුකිරීමට හික්මිය යුතුය යයි බුදුන් වහන්සේ අවවාද වදාළහ. මූලාශ්‍රය:සංයු.නි: (2) නිදානවග්ග: ලාභසත්කාරසංයුත්ත: 5.3.8 ජවීසූත්‍රය, පි.384.

ජ කොටස:ජග,ජට,ජත,ජන,ජම,ජය,ජර,ජල,ජව,ජෂ

ජග

▲ ජාගරානුසතිය: පාලි: ජාගරියං අනුයුතො- devoted to wakefulness ජගරානුයෝගය ලෙසින්ද පෙන්වා ඇත. ජාගර යනු අවදිව සිටීමය, නොනිදාසිටීමය- නිදිවැරීමය. ජාගරානුසතිය වැඩීම යනු ධර්ම මාර්ගයේ පුහුණුවන හික්ෂුව, නොනිදා සිහියෙන් භාවනායෝගීව සිටීමය. එමගින් පංච නිවරණ පහ කර සමාධිය වැඩිය හැකිවේ. බුදුන් වහන්සේ, උසස් පුහුණුවේ යෙදෙන සංඝයාට ජාගරානුසතියේ යෙදීම සුදුසු යයි අනුසාසන කර ඇත. ජාගරානුසතිය ඇතිකර ගැනීම, අපණ්ණක පටිපදාවට - ආසව ක්‍ෂය කරගැනීම පිණිස කටයුතු කිරීමට එළඹීමය යි බුදුන් වහන්සේ පෙන්වා ඇත. බලන්න: අපණ්ණක ධර්මය හා පටිපදාව. සටහන: ජාගරානුසතිය, අකුප්පඛව ලබාගැනීමට හේතුවන කරුණකි. බලන්න: අකුප්ප. ශබ්දකෝෂ: පා.සිං.ශ: පි.296: ‘ජාගර: නිදිවර්ජිත, නිදිමැරීම. ජාගරික: නිදිවර්ජිතයා’.

▼ ජාගරානු සතියේ යෙදෙන අන්දම: කෙසේනම් හික්ෂුව නිදි වැරීමෙහි යෙදෙන්නේද? මේ සසුනේ හික්ෂුව දහවල මුළුල්ලෙහිම සක්මන් භාවනාවේ යෙදෙමින්ද, ඉදගෙන භාවනාකරමින් ද නිවරණ වලින් සිත පිරිසිදු කරගනී. රූ පෙරයම සක්මන්කිරීමෙන් හා හිදීමෙන් (භාවනා කරමින්) නිවරණයන්ගෙන් සිත පිරිසිදු කර ගනී. රූ මැදියම දකුණු පයෙහි වම්පය මදක් මැත්කොට තබා සිහිය නුවණ ඇතිව, මෙතෙක් වේලාවෙන් පසු නැගිටීම් යන හැඟීම- සිහිය පිහිටුවාගෙන, දකුණු ඇලයෙන්- සිංහයා නිදාගන්නා ලෙසින්- සිංහසෙයියාව-නින්දට යයි. අළුයම අවදිවී, සක්මන් කිරීමෙන් හා හිදීමෙන්, නිවරණයන්ගෙන් සිත පිරිසිදු කර ගනී. මෙලෙස හික්ෂුව ජාගරානුසතිය වඩයි: “කතඤ්ච භික්ඛවෙ, භික්ඛු ජාගරියං අනුයුතො හොති: ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු දිවසං වඩකමෙන නිසජ්ජාය ආචරණියෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙති, රත්තියා පයමං යාමං වඩකමෙන නිසජ්ජාය ආචරණියෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙති, රත්තියා මජ්ඣමං යාමං දකඛිණෙන පසොන සිහසෙයාං කපොති පාදෙ පාදං අච්චාධාය සතො සමපජානො උට්ඨානසඤ්ඤං මනසිකරිත්වා. රත්තියා පච්චිමං යාමං පච්චුට්ඨාය වඩකමෙන නිසජ්ජාය ආචරණියෙහි ධම්මෙහි චිත්තං පරිසොධෙති...” එලෙස, නිදිවැරීමේ යෙදෙන හික්ෂුව, ආසවක්‍ෂය කිරීමේ පටිපදාව ආරම්භ කර ඇත. සටහන: ජාගරානුසතිය බ්‍රහ්මචාරී ජීවිතයට අවශ්‍ය අංගයකි. මූලාශ්‍ර: සංයු.නි: (4): සලායතන වග්ග: 1.19.2 රජුපම සූත්‍රය, පි.369, ESN: 35: Salayatanasamyutta: 239.2 The Simile of the Chariot, p.1315, අංග.නි:(1) : 3 නිපාත: 3.1.2.6 සූත්‍රය, පි. 252, EAN:3: 16.6 The Unmistaken, p. 83, ම.නි: (2): 2.1.3:සෙබ සූත්‍රය, පි. 44, MN 53: Sekha Sutta, p. 436, ම.නි (1):